

СТРАТЕГИЯ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА ДЕВИН, 2014-2020 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

РЕЗЮМЕ	4
1. ВЪВЕДЕНИЕ.....	6
1.1. Задание	6
1.2. Основни дефиниции	6
1.3. Нормативна и информационна база	8
2. УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА НА ОБЩИНСКО НИВО	10
2.1. Принципи на устойчивото развитие	10
2.2. Участници в процеса и взаимоотношения между тях	11
2.2.1. Държавни, регионални и местни власти	11
2.2.2. Туристи	13
2.2.3. Професионалисти в областта на туризма	14
2.2.4. Местно население, незаето в туризма	14
2.3. Тенденции и прогнози за развитието на туризма до 2030 г.	17
3. АНАЛИЗ НА РАЗВИТИЕТО НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА ДЕВИН	19
3.1. Обща характеристика	19
3.1.1. Географско положение	19
3.1.2. Достъпност и транспорт	20
3.1.3. Природни ресурси	21
3.1.4. Антропогенни ресурси	29
3.1.5. Човешки ресурси	35
3.1.6. Състояние на инфраструктурата	38
3.1.7. Туристическа инфраструктура	38
4. ТУРИСТИЧЕСКА ИНДУСТРИЯ	43
5. ОСНОВНИ ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ ОТ АНКЕТНОТО ПРОУЧВАНЕ	51
6. ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ТУРИЗМА ВЪРХУ РАЗВИТИЕТО НА ОБЩИНА ДЕВИН	53
6.1. Икономически въздействия	53
6.2. Екологични въздействия	53
6.3. Социално-културни въздействия	55
7. МАРКЕТИНГОВА ПОЗИЦИЯ НА ОБЩИНА ДЕВИН	56
7.1. Туристически продукт на дестинацията	56
7.2. Цена за потребител на дестинацията	57
7.3. Дистрибуция	58
7.4. Комуникация	59

7.5.	Целеви пазари.....	59
7.6.	Потребителско търсене	66
7.7.	Профил на туриста	67
7.8.	SWOT анализ на туризма в община Devin.....	68
8.	ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ	71
9.	ПРОГРАМА ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА.....	74
9.1.	Визия	74
9.2.	Обща цел	74
9.3.	Специфични цели и приоритети:.....	75
10.	ПЛАН ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ПРОГРАМАТА	77
11.	Източници на финансиране.....	85
12.	Управление на проектите	86
13.	Оценка на изпълнението и актуализация на програмно ниво	87
	ПРИЛОЖЕНИЕ 1.....	88
	СПИСЪК НА ТАБЛИЦИТЕ И ГРАФИКИТЕ	91

РЕЗЮМЕ

Туризмът е сред основните сектори на икономиката на община Девин и разработването на стратегия за неговото устойчиво развитие е от изключителна важност. Най-общо казано, за да се оползотвори потенциала на наличните ресурси, да се повиши качеството на предлагания туристически продукт (което е от особена важност в условията на нарастваща конкуренция в сектора), да се стимулира предприемачеството сред местното население и като цяло да се подобрят условията на живот в общината, е необходимо да се набележи комплекс от мерки, реализирането на които да доведат до желаните резултати.

По същество, **Стратегията за устойчиво развитие на туризма в община Девин** представлява **концепция** за икономически ефективно развитие на туризма с едновременно опазване и възстановяване на използваната от туризма околна среда, при удовлетворяване на потребностите едновременно и на населението, и на туристите, посещаващи туристическата дестинация. В разработената **Стратегия за устойчиво развитие на туризма** се търси баланс между развитието на отрасъла, повишаване на икономическия растеж, възможностите за разкриване на работни места от една страна и опазването на природните ресурси на общината от друга.

Стратегията за устойчиво развитие на туризма в община Девин обхваща периода 2014-2020 г. и систематизира визията, стратегическите цели, приоритетите, мерките и дейностите, които ще доведат до устойчиво развитие на сектора в региона. Стратегията представлява своеобразна платформа за координирани съвместни действия на всички заинтересовани страни от развитието на туристическия потенциал на община Девин.

В процеса на разработване, документът бе обсъден със заинтересованите страни, което гарантира неговата демократичност и спазването на хоризонталните политики на ЕС, свързани с насърчаването на опазването на околната среда и устойчивото развитие; осигуряване на равни възможности за жените и мъжете за участие в разработваните документи и премахването на всички форми на дискриминация. В Стратегията за развитие на туризма са заложили индикатори и срокове за изпълнение на дейностите, чрез които да се отчита успехът от нейната реализация.

Основните задачи на стратегията са:

- Да формулира визията за развитие на сектора и да определи стратегическите цели и приоритети за развитие на туризма на територията на община Девин;
- Да очертае начините за постигането им;
- Да приобщи заинтересованите страни към изпълнението на заложените в стратегията дейности.

По този начин Стратегията за устойчиво развитие на туризма в община Девин ще допринесе за:

- Устойчивото и икономически ефективно развитие на сектора;
- Създаването на модел на туристическа практика, при който се опазва природния и културен потенциал на региона;

- Повишаване качеството на живот на местното население.

В документа **е извършен** и анализ на съществуващото състояние и тенденции в развитието на туризма на територията на Общината, вкл. SWOT анализ, за да бъдат очертани силните и слабите страни на региона, възможностите и заплахите за развитието на сектора. По този начин са предложени адекватни мерки за постигането на заложените в стратегията цели и приоритети.

Стратегията за устойчиво развитие на туризма в община Devin се явява програмният документ, който ще бъде предложен за утвърждаване от Общински съвет Devin, съгласно изискванията на **Закона за туризма¹ (Обнародван в ДВ бр.30 от 26.03.2013г.)**.

¹ **чл. 11 (1)** Общинският съвет приема Програма за развитие на туризма на територията на общината, в съответствие с приоритети на областната стратегия, маркетинговата стратегия на туристическия район и съобразно местните ресурси и потребности. Съгласно **чл. 13 (б)** Програмата за туризъм се одобрява от Консултативният съвет по туризъм, който приема и отчета за нейното изпълнение.

1. ВЪВЕДЕНИЕ

1.1. Задание

Настоящата разработка е създадена в изпълнение на **Дейност 5** от **Договор № 637/19.12.20013 г.**, сключен между община Devin и ПроАктив Тийм ЕООД в рамките на изпълнението на проект **„Ефективна координация и мониторинг при разработване и провеждане на политики за местно развитие в Община Devin“**, изпълняван по ДБФП 13-13-147/28.10.2013 г., финансиран от ОП **„Административен капацитет“**, **Приоритетна ос I „Добро управление“**, **Под-приоритет 1.3. „Ефективна координация и партньорство при разработване и провеждане на политики“**, **Бюджетна линия BG051PO002/13/1.3-07**, съфинансирана от ЕСФ.

Туризмът е водещ сектор за икономиката на община Devin, което определя важността на настоящия стратегически документ, още повече, че ресурсите на общината са доста ограничени и следва да бъдат насочвани внимателно, за да задоволят очакванията и потребностите на населението.

1.2. Основни дефиниции

- ✓ **Бранд** – уникално съчетание на възприятията за дадена дестинация и типа ваканция, която тя предлага. Тези възприятия могат да бъдат както емоционални, така и рационални. Те я разграничават от конкурентните дестинации и я правят „най-подходяща“ за целевите пазарни сегменти.
- ✓ **Визия** – представа за бъдещо развитие.
- ✓ **Дестинация** – пространствената цел на туристическото пътуване. Географско пространство, което се избира от съответния посетител като цел на туристическото пътуване, разполага с необходимите за престоя места за настаняване и заведения за хранене и развлечения и е действителният продукт, и конкурентна единица в туризма, която трябва да се управлява като стратегическа бизнес единица.
- ✓ **Имидж на туристическа дестинация** – общата представа за дестинацията, която е многомерна и включва уникалността, забележителностите, гледките, качеството на околната среда, сигурността, нивото на обслужване, отношението на хората, ценовото равнище и др.
- ✓ **Комуникационна политика** – комплекс от рекламни-насърчителни дейности, насочени към потребителите на туристическия продукт, за да се повиши информираността за продукта, да се насърчи неговото изпробване и повторното му потребление и да се спечелят лоялни клиенти.
- ✓ **Мярка** – съвкупност от няколко дейности, насочени към постигането на определена цел.
- ✓ **План** – предполагаем набор и последователност от дейности, предварително разработена схема за постигане на определена цел.
- ✓ **Позициониране** – създаване на желан образ на продукта у потребителите, отличаващ го от конкурентите; налагане на продукта на пазара като най-добре удовлетворяващ потребностите и предпочитанията на потребителите от целевия пазар.
- ✓ **Приоритет** – йерархия, установена поради важност или спешна необходимост.

- ✓ **Програма** – планът или системата или поредицата от стъпки, според които се извършват дейности за постигане на определена цел.
- ✓ **Продукт** – в контекста на маркетинга е всяко нещо, което може да бъде предложено на пазара с цел привличане на внимание, придобиване, използване или потребление, задоволяващо желание или потребност.
- ✓ **Проект** – набор от съгласувани дейности с определени изпълнители, срокове и бюджет.
- ✓ **Стратегия** – дългосрочен систематичен план за действие за постигане на определена цел.
- ✓ **Туризм** – пътуване с цел отход и развлечение, както и стопанският отрасъл, който обслужва тези дейности.
- ✓ **Туристическа анимация** – елемент на туристическия продукт, насочен към активизиране на поведението на туристите за удовлетворяване на потребности от физическа активност, игра, приключения, за овладяване на нови умения и навици, обогатяване на познанията за света, общуване и творчески занимания, чрез участие в специално подготвени програми. Свързва се с представите за активна почивка, изпълнена с приятни преживявания и развлечения, с културни занимания и духовно обогатяване.
- ✓ **Туристическа атрактивност**² - Съвкупност от информационни и положителни емоционални и физически възприятия, проявяващи се като субективна оценка на качествата на туристически ресурси, обекти, инфраструктура и услуги. Във връзка с така определената дефиниция не е излишно и диференцирането на два относително самостоятелни аспекта (пласта) на туристическата атрактивност:
 - а) Информационен;
 - б) Сетивно-емоционален.Недостатъчното съобразяване с туристическата атрактивност води често до ниска пазарна ефективност на туристическите продукти.
- ✓ **Туристически атракции** – усвоени дадености (природни условия, бит, нрави, човешка дейност и др.) и събития, които определят избора за крайната цел на туристическото пътуване и са основен мотив за посещение на мястото, в което са локализирани.
- ✓ **Туристическите ресурси** са природни или антропогенни (създадени от човека) обекти и явления, които притежават качества за задоволяване на лечебни, рекреативни, познавателни, делови и/или развлекателни потребности, с което привличат туристите. Важен елемент на туристическите ресурси е притежаването на съответните полезни качества, които се запазват след използването им от туристите, т.е. не се губят или унищожават.
- ✓ **Устойчиво развитие** - начин на използване на природните ресурси, който цели да задоволи човешките нужди като същевременно запазва естествения баланс в околната среда, така че тези потребности да могат да бъдат задоволявани както в текущия момент, така и в далечното бъдеще. Устойчивото развитие обединява два основни стремежа на обществото:

² Петров, П. Типология на селския туризм в България според характера на туристическите продукти (2009). В: Сб. доклади на Научно-практическа конференция „Отрасловото многообразие – условие за устойчиво развитие на селските райони. В. Търново, 2009 (под печат).

- ✎ постигане на икономическо развитие, осигуряващо нарастващ жизнен стандарт,
 - ✎ опазване и подобряване на околната среда и за в бъдеще.
- ✓ **Устойчив туризъм** - туризъм, който задоволява нуждите на настоящите туристи и туристическите региони, като същевременно защитава и увеличава възможностите за бъдещето. Целта на устойчивия туризъм е да поддържа икономическите и социални предимства на туристическото развитие, като същевременно намалява или изменя всяко нежелано въздействие върху природната, историческа, културна и социална среда. Това се постига чрез балансиране на нуждите на туристите с тези на туристическата дестинация.
 - ✓ **Цел** – насока на полагане на усилия.

1.3. Нормативна и информационна база

Използваните нормативни и стратегически документи, научни и статистически разработки и проучвания, както и други информационни източници за изготвяне на настоящата Програма са посочени в Приложение 1.

Стратегията за устойчиво развитие на туризма в община Devin е разработена в съгласие със стратегическите документи на ЕС и Република България, в т.ч. приетия през м. май 2011 г. **Териториален дневен ред на ЕС 2020** в съответствие с целите за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж на регионите в ЕС и поставените нови акценти за осигуряване на глобалната им конкурентоспособност, базирана на силни местни икономики; подобряването на териториалната свързаност между хората, общностите и предприятията; управлението и свързването на екологичните, ландшафтните и културните ценности на регионите. Взети са предвид и **Икономическата стратегия на ЕС „Европа 2020“**, **Националната програма за развитие „България 2020“**, **Националната стратегия за развитие 2012-2022**, **Стратегията за устойчиво развитие на туризма в България**, **Хоризонт 2030**, **Регионален план за развитие на Южен централен район 2014-2020**, както и други влезли в сила национални, регионални и международни документи, вкл. и очакваната **Концепция за туристическо райониране**, чието създаване е заложено в **Закона за туризма (Обнародван в ДВ бр.30 от 26.03.2013 г.)**.

Стратегията за устойчиво развитие на туризма в община Devin е съобразена и с действащите към момента стратегически документи като **Националната стратегия за регионално развитие до 2015 г.**, в която една от основните оси е именно устойчивото развитие на туризма; **Стратегическият план за развитието на културния туризъм в България (2009)** и **Национална стратегия за екотуризъм (2003)**.

Стратегията за развитие на туризма е съобразена и с визията за развитие на ЮЦР за периода 2014-2020 г. а именно: **„ЮЦР – привлекателно място за живеене, бизнес и туризъм, с по-добри условия за комуникация и съхранено природно, и културно наследство“**. Едно от направленията, в които ще се развива потенциалът на Южен централен район през следващия програмен период е именно развитието на алтернативни форми на туризъм като възможност за диверсифициране на

икономиката, намаляване на риска от външни шокове, стимулиране на местното предприемачество и овладяване на процесите на обезлюдяване на планинските райони. Към момента на разработване на стратегията не са изготвени стратегии за развитие на туризма на регионално и областно ниво. В случай, че такива бъдат изготвени, следва тази стратегия да бъде актуализирана и съгласувана с тях.

2. УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА НА ОБЩИНСКО НИВО

2.1. Принципи на устойчивото развитие

В последните години, въпреки сложната политическа и икономическа среда, и засилващата се конкуренция, международните туристически пътувания и приходите от туризма отбелязват ежегоден положителен ръст. Прогнозите за развитието на сектора в България са, че той ще отбелязва средногодишен ръст на входящия туризъм по-висок от средния за суб-регион Централна и Източна Европа от около 4% до 2020 г. и около 3% средногодишен ръст за периода 2020-2030 г.³ Като се имат предвид природните и културно-исторически дадености на община Devin и наличната леглова база, можем да кажем, че потенциалът на туризма да бъде движеща сила в икономическото развитие на община Devin е много голям.

Постигането на устойчиво развитие на туризма на местно, регионално, национално и международно равнище е едно от най-големите предизвикателства пред съвременното общество. Устойчивото развитие в туризма означава създаването на туристическа практика, която да задоволява потребностите на туристите, да повишава благосъстоянието на местното население, и едновременно с това да съхранява природните и социално-културните ресурси на местната среда за бъдещите поколения. Целта на устойчивия туризъм е да поддържа икономическите и социални предимства на туристическото развитие, като същевременно намалява или изменя всяко нежелано въздействие върху природната, историческа, културна и социална среда. Това се постига чрез балансиране на нуждите на туристите с тези на туристическата дестинация.

При създаването на Стратегията за устойчиво развитие на туризма са взети предвид **основните принципи за развитието на туризма на равнище дестинация**⁴, а именно:

1. **Устойчивост.** Развитието на туристическите дейности трябва да съчетава в себе си дългосрочна икономическа ефективност с устойчиви практики, щадящи околната среда и социална съвместимост.
2. **Демократичност.** При управлението на дестинацията следва да се използва обществения подход. Необходимо е да се осигури висока степен на участие на местното население в процеса на управление на дестинацията.
3. **Местна идентичност.** Планирането на туристическото развитие трябва да бъде съобразено с основните ценности на обществеността в дестинацията, а така също и с особеностите на развитието на туризма в съответния регион.
4. **Партньорство с местния бизнес и граждани.** Взаимно зачитане и подпомагане на всички участващи в туристическия процес обществени и частни организации чрез използване на подходящи механизми за коопериране на усилията на местно, регионално, национално и международно равнище.

³ Източник „Стратегия за устойчиво развитие на туризма в България, Хоризонт 2030”

⁴ Източник: Национална Стратегия за развитие на туризма 2009 – 2013 г.

Освен това са взети предвид и допълнителни принципи като:

- **Принципа на качеството** – в планирането и реализацията на програмата ще се залагат високи изисквания за постигане на необходимото качество за всички елементи на туристическата система на общината;
- **Принцип на устойчивостта** – програмата трябва да осигурява продължителен процес на устойчиво развитие на туризма;
- **Принцип на предвидливостта** – следва да бъдат предвидени прогнозите за развитието на туризма, тенденциите в развитието на пазарите, промените в нагласите на потребителите, конкуренцията и др.
- **Принцип на осъществимостта** – програмата трябва да е практически приложима. Целите ѝ трябва да са ясно формулирани и лесно осъществими;
- **Принцип на диалог със заинтересованите страни** – програмата трябва да включва местните социално-икономически партньори не само в планирането ѝ, но и да осигурява условия за активно участие на местните жители, туристическите предприятия и НПО в самото устойчиво развитие на туризма, и др.

2.2. Участници в процеса и взаимоотношения между тях

Успешното управление на устойчивия туризъм на общинско ниво е от съществено значение за използването и интегрирането на природните ресурси към цялостното развитие на общината. То включва модерно насочено мислене за изграждане и разработване на **атраaktivни туристически продукти**, основани на ценни и уникални по своята същност ресурси, с които е богата туристическата дестинация, като по този начин се формира нейният **ярък бранд**, основан на конкурентни предимства. В допълнение, нарастващата конкуренция в сектора налага необходимост от разработване и реализиране на активна и ефективна маркетингова и рекламна политика, които да подпомагат позиционирането на бранда на туристическата дестинация на желаните пазари и изграждането на желанния имидж.

Основните участници в процеса на развитие и управление на туристическата дестинация и техните роли и отговорности, са както следва:

2.2.1. Държавни, регионални и местни власти

Туризмът е стратегически отрасъл за РБългария и неговото развитие се регламентира от Закона за туризма, който урежда обществените отношения, свързани със:

1. управлението, регулирането и контрола върху туристическите дейности, услуги и обекти;
2. туристическото райониране на страната, туристическите райони, създаването, устройството, организацията и дейността на организациите за тяхното управление;
3. правомощията на държавните органи, териториалните органи на изпълнителната власт, организациите за управление на туристическите райони и туристическите сдружения по формиране и провеждане на политика за устойчиво развитие на туризма.

Държавната политика по туризма се определя от Министерски съвет и се провежда от Министъра на икономиката, енергетиката и туризма чрез:

- разработване и изпълнение на Национална стратегия за устойчиво развитие на туризма;
- разработване и изпълнение на национална маркетингова стратегия;
- утвърждава и изпълнява годишната програма за национална туристическа реклама;
- разработва и утвърждава концепция за туристическо райониране на страната;
- осъществява координацията и взаимодействия с организациите за управление на туристическите райони при реализацията на националната маркетингова стратегия и разработването на маркетинговите стратегии на туристическите райони и др.

Концепцията за туристическо райониране се създава с цел развитието на конкурентоспособен туризъм, провеждане на регионализирана туристическа политика, съобразена с териториалните особености и спецификата на различните части от страната и осъществяване на ефективен регионален маркетинг, който да направи туристическите райони разпознаваеми за потенциалните туристи и успешно да ги „продава” - както на вътрешния, така и на международния пазар. Най-общо казано, разпоредбите на Закона за туризма определят бъдещите райони като **маркетингови туристически райони, управлението на които е свързано с извършването на дейности в три основни направления:**

- Създаване на регионални туристически продукти;
- Осъществяване на регионален маркетинг и реклама;
- Координация и управление на туризма на регионално ниво.

В този смисъл е от изключителна важност **община Devin** да участва активно в работата и управлението на **туристическия район**, в който попада географски, да създава партньорства с общините, включени в региона, за реализирането на съвместни дейности, инициативи и проекти, целящи развитието на устойчив туризъм, развитие на човешките ресурси и ефективна реклама.

Управлението на целия отрасъл изисква ангажирано и широко участие на държавата и местните власти. Разбирането за устойчив туризъм, който се реализира практически на регионално и местно ниво трябва да бъде водещо при формирането на областните и общински политики и приоритети. Държавните, регионални и общински ръководства и експертни екипи трябва да се ангажират в редица действия и мерки на съответните за тях нива, насочени към:

- разглеждане на устойчивия туризъм като част от дългосрочното и оперативното планиране на работата;
- развитие и прилагане на подзаконовни актове и стимули;
- избор и прилагане на най-подходящите финансови механизми за насърчаване развитието на устойчивия туризъм;

- разработване и прилагане на стратегии и мерки за развитие на човешките ресурси в сектора;
- създаване на отношения на партньорство и координиране на сътрудничеството между заинтересованите страни.

Политиката по туризъм на общинско ниво се провежда от кмета на общината⁵ заедно с ръководения от него Консултативен съвет по туризъм. Съветът е консултативен орган към кмета по въпросите на туризма, който „прави предложения до кмета на общината и дава становища по въпроси, свързани с развитието на туризма на територията на общината, включително за размера на туристическия данък и неговото разходване, и за членството на общината в съответната организация за управление на туристическия район. (чл. 13, ал. 6, т.2)

Кметът разработва Програма за развитие на туризма в общината, която следва да е съобразена с приоритетите на областната стратегия, маркетинговата стратегия на туристическия район и съобразно местните ресурси и потребности. Програмата се обсъжда от съвета и приема от общинския съвет и предвижда мероприятия за⁶:

1. Изграждане и поддържане на инфраструктурата, обслужваща туризма на територията на общината, включително местните пътища до туристически обекти;
2. изграждане и функциониране на туристически информационни центрове и организация на информационното обслужване на туристите;
3. изграждане и поддържане на туристически обекти, които са общинска собственост или за които правото за ползване и управление е предоставено на общината;
4. организиране на събития и мероприятия с местно и национално значение, които допринасят за развитието на туризма;
5. провеждане на проучвания, анализи и прогнози за развитието на туризма в общината;
6. реклама на туристическия продукт на общината, включително участие на туристически борси и изложения;
7. взаимодействие и членство на общината в туристически сдружения и в съответната организация за управление на туристическия район;
8. подобряване качеството на услугите, предлагани в общинските туристически обекти.

2.2.2. Туристи

Ролята на туристите следва да се разглежда на следните 3 нива:

- **Предварително** – създаване на подходяща информационна основа и носеща структура за осигуряване на информираността на туристите с цел упражняване на тяхното право на избор;

⁵ Съгласно чл. 12, т.1 и т.2. от Закон за туризма, Обн., ДВ, бр. 30 от 26.03.2013 г., в сила от 26.03.2013 г., изм., бр. 68 от 2.08.2013 г., в сила от 2.08.2013 г.

⁶ Съгласно чл. 11(2) от от Закон за туризма, Обн., ДВ, бр. 30 от 26.03.2013 г., в сила от 26.03.2013 г., изм., бр. 68 от 2.08.2013 г., в сила от 2.08.2013 г.

- **Текущо** – чрез предоставянето на устойчиво качество на туристическия продукт от страна на бизнеса и местните власти, както и осигуряване на запомнящо се преживяване за туристите, и същевременно изграждане на устойчива туристическа култура/съзнание у туристите;
- **Последващо** – туристите представляват източник на обратна връзка, т.е. могат да предоставят информация, ранно предупреждение или препоръки за развитие, които да се вграждат в процеса на планиране и програмиране на развитието на туризма.

2.2.3. Професионалисти в областта на туризма

Необходимо условие за постигане на устойчивост в развитието на туризма е постоянното повишаване на качеството на предоставяните услуги, в основата на което стоят компетентните и образовани кадри, тъй като човешкият фактор е решаващ за успеха в този сектор. В този смисъл, важно за развитието на отрасъла е създаването на стратегия в областта на човешките ресурси като най-важен капитал на дестинацията. Сдружаването на предприемачите в асоциации и сдружения, чрез които да могат да участват във формирането на политиката по туризъм на общината и в реализирането на проекти с донорско финансиране също са много важни. Ясното разбиране за ролите и отговорността на участниците в процеса на устойчиво развитие на туризма и партньорството и сътрудничеството между тях са определящи за успеха на една туристическа политика. Устойчивостта на отношенията между предлагашите и търсещите туристически услуги може да се гарантира чрез стимулиране на съзнателното отношение към потребяваните ресурси и от двете страни, например чрез провеждане на информационни кампании и събития.

2.2.4. Местно население, незаето в туризма

Отношенията, които възникват между местното население и туристите, посещаващи дестинацията, се характеризират със следните особености:

- взаимоотношенията са кратковременни, което е предпоставка за по-ниска степен на уважение на едни спрямо други.

- налице са пространствени и времеви ограничения по отношение на тези взаимоотношения - посещенията на дадена дестинация обикновено имат сезонен или непостоянен характер, което кара бизнеса да се възползва максимално от тази ситуация.

- с развитието на масовия туризъм, в отношенията между двете групи изчезват спонтанността и непринудеността, които описват индивидуалните взаимодействия.

- срещите между местното население и туристите често се характеризират с неравнопоставеност и небалансираност.

Тези особености са предмет на изследвания от страна на много социолози и антрополози, проучващи ефекта на туризма върху социалните отношения между местното население и туристите, и върху културната идентичност на общностите. Изводите показват, че социалните влияния включват значими промени в качеството на живот на местното население. Културните влияния са свързани с по-дългосрочни промени в обществените норми и ценности, които от своя страна постепенно намират отражение в протичащите в обществото социални процеси.

Социално-културното влияние на туризма върху обществото се отразява в конкретни насоки, както следва:

➤ **Отношение на местното население към развитието на туризма и туристите**

Отношението на местното население към развитието на туризма се определя основно от значението, което туристическата индустрия има за просперитета, както на отделните жители, така и на обществото като цяло.

➤ **Взаимоотношения местно население - туристи**

Взаимоотношенията между местното население и туристите могат да се развиват както в положителна, така и в отрицателна посока. През последните години все по-ясно се осъзнава възможността на туризмът да поражда социално напрежение и негативно обществено отношение към туристическата дейност. Един от моделите, описващ отношенията между местното население и туристите в една дестинация е създаден от П. Мърфи⁷ и включва 4 етапа, както следва:

- **Ентузиазъм** – начална фаза, посетители и инвеститори са добре приети, липсват механизми за планиране или контрол;
- **Безразличие** – посетителите се приемат вече за даденост, контактите са по-формални (комерсиални), планирането се заключава предимно в маркетинг;
- **Раздразнение** – достигната е точката на насищане, местното население има известни обвинения спрямо туристическата индустрия, властите предприемат решения на тези проблеми чрез създаването на нова инфраструктура, и по-рядко - чрез ограничаване на растежа;
- **Противопоставяне** – раздразнението се изявява открито, посетителите се считат за причина за всички проблеми, планирането вече засяга някои мерки за решаване на проблемите, но основно се действа чрез засилване на рекламата, за да се спаси западналата репутация на дестинацията.

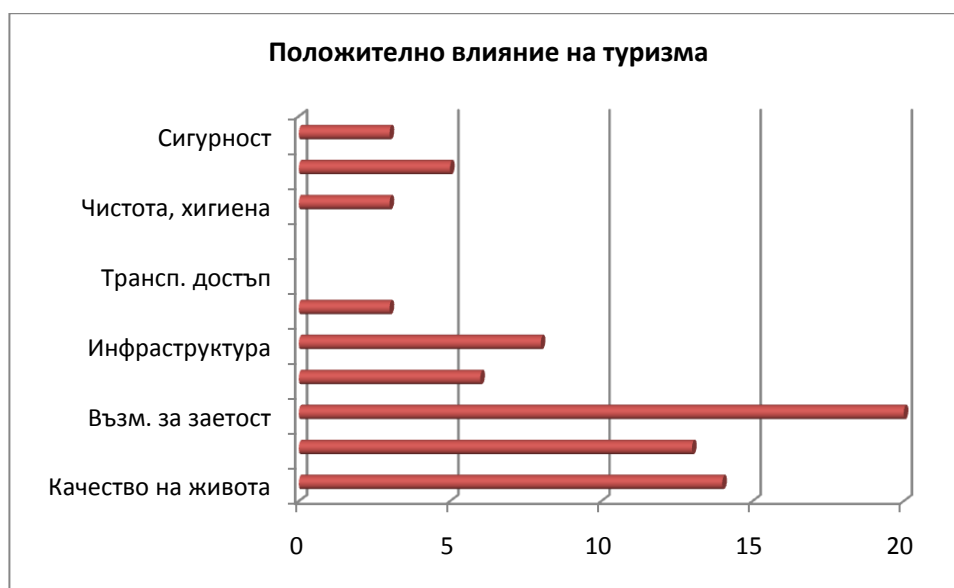
Този модел показва директната връзка между продължителното и интензивно туристическо развитие и повишеното обществено раздразнение. Достигането на крайните фази в модела се избягва с навременното създаване на механизми за

⁷ Tourism: A Community Approach, авт. P. Murphy, изд. Routledge

планиране и контрол, стремеж към дълготрайно плавно развитие и диверсифициране на туристическия продукт и спиране на стихийния растеж.

Данните от анкетното проучване показват, че взаимоотношенията между местното население и туристите в община Devin са във фаза „ентузиазъм” - отношението към туристите е изцяло положително – всички анкетиращи лица са посочили, че присъствието на туристите подобрява качеството на живот чрез икономическото развитие на региона. Положителните влияния на туризма са показани на следващата фигура:

Фигура 1 Положителни въздействия на туризма

Местното население си дава ясна сметка и за отрицателните влияния на сектора, както личи от следващата фигура:

Фигура 2 Отрицателни въздействия на туризма

Устойчивият туризъм следва да се разбира като практическа възможност за съчетаване на интересите на местното население, възможностите за икономическо развитие на цялата община и като цяло, подобряване на социално-икономическата ситуация в нея и същевременно задоволяване потребностите и очакванията на туристите.

2.3. Тенденции и прогнози за развитието на туризма до 2030 г.

През 2011 г. световната икономика започва да преодолява последствията от настъпилата рецесия в периода 2008-2010 г., предизвикана от световната икономическата криза от 2007 г. По това време вече световната туристическа индустрия надхвърля два пъти размера на автомобилостроенето и с една трета производството на химикали⁸. През 2011 г. пряко заетите в туризма в света са 98 милиона, а индиректно – 255 милиона, което означава, че всеки 12-ти е бил зает в туризма или съпътстващите го сектори – търговия, транспорт и др. Безспорно, туризмът е сред най-динамично развиващите се сектори и приносът му в световната икономика е значителен.

Най-значимите глобални тенденции⁹, които ще формират новата пазарна среда и бъдещето на българския туризъм в периода до 2020 г. и 2030 г. година са:

- Бързо развиващите се пазари в Азиатския регион ще генерират най-високи ръстове на туристи към Европа през следващите две десетилетия, поради увеличаване на покупателната способност на населението и дела на средната класа в тези държави. Това налага разработване на специализирани туристически продукти, съобразени със специфичните изисквания и профила на туристите от тези пазари - интерес за тези туристи представляват city breaks, културен туризъм, специфика на местната култура като автентични обичаи, фолклор и занаяти;
- Застаряващото население в Европа ще доведе до промяна на туристическото търсене и поведение на европейските пазари. Тази група от населението, която разполага както с покупателна способност, така и със свободно време, притежава значителен пазарен потенциал. Прогнозите са населението на възраст 65+ да достигне 20% от това в Европа през 2020 г.
- Увеличаване на туристите със затруднена мобилност и със специфични нужди, които ще бъдат приблизително 127 млн. през 2020 г. и които ще се нуждаят от специални туристически услуги и обслужване, за да бъдат интегрирани в туристическата индустрия. Поради това е необходимо изграждане на съответната инфраструктура, която да улеснява престоя и придвижването на тези туристи, както и разработване на специални туристически продукти,

⁸ Източник: Изследване на Световния съвет по туризъм и пътуване, представено на 12-тата Световна среща на WTTC в Токио 17-19 април 2012 г.

⁹ Източник „Стратегия за устойчиво развитие на туризма в България, Хоризонт 2030”

подходящи за този сегмент с акцент върху балнео и възможности за културен туризъм;

- Нарастване на туристическото търсене на специализирани форми на туризъм в световен мащаб;
- Вътрешно-европейският туризъм ще акцентира върху **диверсификация** на **туристическите продукти** и предлагане на **тематични туристически продукти** в областта на **културното наследство, съвременната култура, защитени природни територии, спа, балнео и спа туризъм, исторически, спортен, религиозен туризъм** и др.
- България има потенциал да развива тези специализирани видове туризъм в унисон с европейските тенденции за акцентирание върху уникалното и специфично културно и природно наследство с цел конкуриране с нарастващото пазарно присъствие на Азиатско-тихокеанския регион.
- Прогнозите са за **нарастване на ролята на иновациите и информационните технологии**, които ще бъдат решаващ фактор за конкурентноспособността на туристическата индустрия;
- Разработване на туристически продукти, акцентиращи върху уникална история, култура, традиции и занаяти в България с цел създаване на конкуренти предимства;
- Преориентацията от „икономика на услугите“ към „икономика на преживяванията“ извежда на преден план туристическите атракции, анимацията и предлагането на национални туристически специфики. Поставя се акцент на автентичното, на типично националното начало по цялата верига на туристическото предлагане;
- Увеличаване конкурентната борба в сектора за качеството на туристическите услуги, независимо че обслужването все повече ще се интернационализира и уеднаквява чрез прилагането на международни стандарти и сертификати;

3. АНАЛИЗ НА РАЗВИТИЕТО НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА ДЕВИН

3.1. Обща характеристика

3.1.1. Географско положение

Община Девин се намира в югозападната част на Родопския масив като територията ѝ е разположена предимно в дълбоката долина на р. Въча и представлява 17,83% от територията на Смолянска област.

В административно отношение община Девин се намира в област Смолян и граничи с общините Смолян и Чепеларе на изток, на север - общините Родопи, Кричим (обл. Пловдив) и Брацигово (обл. Пазарджик), на запад - с общините Батак (обл. Пазарджик) и Борино (обл. Смолян). Южната ѝ граница съвпада с границата на Република България с Република Гърция, но поради липсата на директна транспортна връзка с южната ѝ съседка, районът е краен, а не транзитен. Съгласно единния класификатор на административно-териториалните и териториалните единици ЕКАТТЕ, към 29.04.2014 г., в рамките на общината влизат общо 16 населени места¹⁰, както следва:

Таблица1 ЕКАТТЕ

ЕКАТТЕ	Вид	Селище	Регион	Област	Община	Категория	Надморска височина ¹¹	
03112	Село	Беден	Южен централен BG42	Смолян	SML Девин	SML09	7	8
06269	Село	Брезе	Южен централен BG42	Смолян	SML Девин	SML09	6	8
117733	Село	Водни пад	Южен централен BG42	Смолян	SML Девин	SML09	8	8
17957	Село	Грохотно	Южен централен BG42	Смолян	SML Девин	SML09	6	7
18424	Село	Гъоврен	Южен централен BG42	Смолян	SML Девин	SML09	6	8
20465	Град	Девин	Южен централен BG42	Смолян	SML Девин	SML09	3	7
29502	Село	Жребево	Южен централен BG42	Смолян	SML Девин	SML09	8	8
36796	Село	Кестен	Южен централен BG42	Смолян	SML Девин	SML09	8	8
44848	Село	Лясково	Южен централен BG42	Смолян	SML Девин	SML09	6	7
48547	Село	Михалково	Южен централен BG42	Смолян	SML Девин	SML09	5	6
54198	Село	Осиково	Южен централен BG42	Смолян	SML Девин	SML09	7	8
66130	Село	Селча	Южен централен BG42	Смолян	SML Девин	SML09	6	8

¹⁰ Източник: НСИ

¹¹ Класификационният код за средната надморска височина на териториалната единица е едноразреден и има следните стойности: 1 - до 49 м; 2 - от 50 до 99 м; 3 - от 100 до 199 м; 4 - 200 до 299 м; 5 - от 300 до 499 м; 6 - от 500 до 699 м; 7 - от 700 до 999 м; 8 - 1000 и повече метра. (Решение № 565 на МС)

69465	Село	Стоманев	Южен централен	BG42	Смолян	SML	Девин	SML09	7	8
72360	Село	Тешел	Южен централен	BG42	Смолян	SML	Девин	SML09	8	7
73105	Село	Триград	Южен централен	BG42	Смолян	SML	Девин	SML09	6	8
81815	Село	Чуруково	Южен централен	BG42	Смолян	SML	Девин	SML09	8	7

Административен център на Община Девин е град Девин - той е подреден амфитеатрално в едноименната котловина на 710 м. надморско равнище. Отстои на 220 км от гр. София, на 45 км от гр. Смолян и на 35 км от планинския туристически курорт "Пампорово". Всички населени места в общината са с надморска височина над 700 м (съгласно ЕКАТТЕ), нещо повече – 63% от тях са с надморска височина над 1000 м. с изключение на с. Михалково, което е с надморска височина между 500 и 699 м.

3.1.2. Достъпност и транспорт

Транспортната обезпеченост е важна предпоставка за успешното развитие на туризма. Поради своя характерен ландшафт, община Девин има ограничена достъпност и разчита единствено на автомобилния транспорт за всички видове превози. Най-близкото отстояние до железопътната мрежа е 56 км /гара Кричим/. Автомобилният парк е притежание на стопанските субекти и гражданите на общината, и в преобладаващата си част е на възраст от 10 до 30 години. Това води до увеличаване себестойността на превозите и до замърсяване на околната среда.

За чуждестранните туристи най-бързият достъп до община Девин е чрез летищата в Пловдив и София и след това с автомобил до всяка точка на общината. Достъпът от Гърция с автомобил е по Е79 до Кулата и след това през Гоце Делчев и Доспат до Девин, а от Турция – през Капитан Андреево по Е80 до Пловдив и след това през Кричим до Девин.

Обществен транспорт

Транспортните фирми, обслужващи линиите до населените места от общината и тези до гр. София, гр. Пловдив, гр. Смолян и гр. Доспат са: ЕТ „Анжел Г - Горан Каменов“; „Армандо 61“ ЕООД; „Роли 60“ ЕООД; „Илинден“ ЕООД.

Категорията на изградената пътна мрежа в общината е ниска: клас IV – 98.3 км. и клас III – 76.7 км. Първокласен и второкласен път няма. Гъстотата на пътната мрежа е 0.304 км/кв.км. Пътната мрежа е в лошо състояние. Всички елементи, като се започне от габарита, настилката, кривите и т.н не отговарят на стандартите за сигурност и комфорт на пътуване. Поддръжката им е затруднена поради голямата надморска височина и стръмните склонове. През октомври 2009 г. общината провежда конкурс за определяне на превозвачи по автобусните линии, което допринася за поява на нови превозвачи с модерен автобусен парк.

В утвърдената транспортната схема на община Девин влизат следните автобусни линии за превоз на пътници:

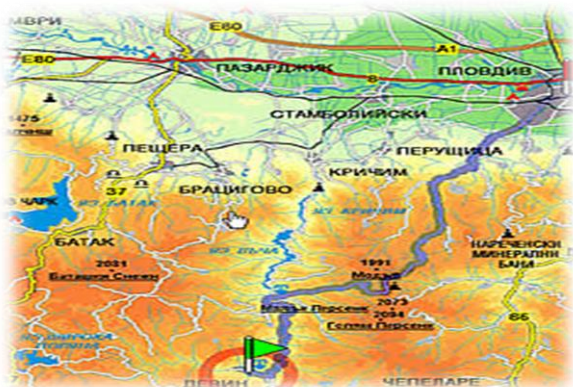
- ✓ Девин – София – Девин – 208 км.;
- ✓ Девин – с. Стоманово – 32 км;
- ✓ Девин – Селча – 35 км;
- ✓ Девин – Лясково – 32 км;
- ✓ Девин – Пловдив – 88 км;
- ✓ Девин – Доспат – 44 км;
- ✓ Девин – Чуреково – 29 км;
- ✓ Девин – Кестен – 38 км;
- ✓ Девин – Смолян – 45 км;
- ✓ Девин – Брезе – 16 км;
- ✓ Девин - Гьоврен – 18 км;
- ✓ Девин - Беден - 13 км;
- ✓ Девин – Осиково – 34 км;
- ✓ Градска линия Девин – кв. Настан.

До всички населени места с изключение на с. Брезе са осигурени транспортни връзки с общината на базата на сключени договори с трима превозвачи.

3.1.3. Природни ресурси

Най-важният актив за развитието на туризма в община Девин е богатството на природните ресурси.

Релеф

Релефът на община Девин е типично планински и има характерните за тази част на Родопите особености – много стръмни и на места урвести и дори недостъпни склонове, дълбоки долове, а билата – полегати до стръмни. Северните склонове са покрити от смърчови, елови и букови гори, а южните от бял бор, дъб, а на места и от габър. Изключително разнообразен животински свят. В района се развъждат

сърни, елени, диви кози, лещарки, глухари и др. Съществува огромна разлика в надморската височина - от 420 м. под нивото на язовир “Въча” до 2091 м. на връх “Голям Персенк”. Разнообразният скален състав е довел до формиране на редица природни феномени: дълбоки ждрела, пещери, скални образувания и др. В предвид хоризонталното и вертикално разчленение и лесната проходимост на планинските била, както и наличието на многобройни природни забележителности, районът е подходящ за практикуване на маршрутно – познавателен и спортен туризъм – спортно ориентиране, планинско колоездене, мотокрос.

Климат

Според стандартите на Европейската климатична класификация, Девинският район спада към преходно-континенталната зона. Климатът се определя под влиянието на общата атмосферна циркулация, която за страната е от запад на изток и на средиземноморските циклони. Характеризира се с по-ниски летни температури и по-обилни валежи. Средните годишни температури се движат от 4⁰ С за най-високите части на района до 10⁰ С за по-ниските. Най-ниските температури през зимата достигат от - 10⁰ С до 15⁰ С, а най-високите през лятото – от 30⁰ С до 33⁰ С. Есента е по-топла от пролетта. Максималните температури настъпват през месеците юли и август, а минималните – през месец февруари.

Таблица 2 Климатична характеристика на община Девин

Климатична характеристика	Мярка	Стойност
Максимална температура	°C	30-33
Минимална температура	°C	-10 до -15
Средна годишна температура	°C	15
Максимално количество валежи - годишно	mm	840
Минимално количество валежи - годишно	mm	370
Средно годишно количество валежи	mm	678

Минимална влажност	Отн. %	65-70										
Средна годишна влажност	Отн. %	72										
Средна годишна скорост на вятъра	м/с	1.4										
Преобладаващи ветрове в общината	Посока	Западна - северозападна										
Продължителност на слънчевото греене, часове/ мес.												
I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Общо
115	127	155	178	202	220	270	269	225	173	124	111	2169

Присъщите за региона мек климат, наличие на дългогодишно слънцегреене, отсъствие на мъгли и чист планински въздух оказват стимулиращ, лечебен, профилактичен и закаляващ ефект. Това създава възможности за практикуване на лечебен туризъм, под формата на хелиотерапия и въздушни бани.

Въздух

Относителната влажност на въздуха е от 50 до 70%. Облачността в района е много малка, с преобладаващ брой на слънчевите дни и през зимата.

Почви

Почвената покривка в района се формира главно от кафяви горски почви, плитки, средно ерозирали. Геоложките и геоморфоложките условия благоприятстват развитието на един от най-разпространените деградационни процеси – ерозията. Природо-ресурсният потенциал по отношение на почвите годни за стопанско използване е ограничен от силно разчленения релеф, високия наклон на страничните склонови форми и антропогенното въздействие. Почвената покривка е ресурс за развитието на селското стопанство, което от своя страна създава условия за практикуването на селския туризъм.

Валежи

Валежите се изменят в зависимост от надморската височина. Средногодишните валежи в по-ниските части са около 272 мм по-малко отколкото в по-високите части. Това се дължи на голямата разлика в надморската височина от 580 до 1200 м, както и на т.нар. валежна сянка. Годишните валежи варират от 650 до 800 мм. Максимумът на валежите е през месеците май и юни, а минимумът – през месеците юли, август и септември.

С увеличаване на надморската височина снеговалежите се увеличават и снегът се задържа по-продължително време. Най-много снеговалежи има в периода от декември до февруари. Поради факта, че Devin е обграден от скалисти възвишения, той е запазен и от студени и бурни северозападни ветрове. Преобладават предимно югозападни и западни ветрове, които са по-силни през месеците декември, януари и февруари.

Важно предимство на климата на град Девин е чистотата на атмосферата. Няма замърсяваща промишленост, почти липсват и типичните за котловините мъгли. Климатът на града оказва стимулиращ, лечебно-профилактичен и закаляващ ефект.

Водни ресурси

Поради голямата си надморска височина, изобилните валежи, дълготрайното задържане на снеговете и най-вече наличието на висока дървесна растителност, районът се отличава с наличие на разнообразни водни ресурси, като реки, язовири, карстови и минерални извори. Водните ресурси заемат 4 189 дка от територията на общината.

Реки

Като планинска област, територията около община Девин е прорязана от дълбоки речни долини, с множество притоци, вливащи своите води в основната река в района – река “Въча”. Нейните притоци са реките Девинска, Широколъшка, Триградска, Лясковска и други по-малки притоци. Естественият отток на някои от реките в района на Общината е нарушен от изградени и действащи хидротехнически съоръжения.

Язовири

На река “Въча” са изградени язовирите “Въча” и “Цанков камък”. За използването на водите им са изградени 2 бр. ВЕЦ – ВЕЦ “Тешел” с мощност 60 МВт и ВЕЦ “Девин” с мощност 80 МВт. На територията на общината се намира микроязовир “Аванли”, който е с площ 10 дка.

Минерални извори

Ценни за развитието на туризма в общината са минералните извори. Минералните извори при Беденски минерални бани се намират в долината на река Шипоколъшка, на десния и бряг, не далеч от село Бреже и на 12 км. Източно то град Девин. Общият дебит е 6,6 литра в секунда, а температурата е 76 градуса по целзий. Водата е хидрокарбонатно – сулфатно – натриево, с повишено съдържание на въглероден двуокис / около 204 мг. на литър / и минерализация 1,7 – 1,8 г./ л. Чрез топлопровод около 4,5л./сек. от дебита са отвеждани в гр.Девин, а около 2л./сек. се запазват за нуждите на местните бани.

- ✓ **Изворите в кв. Настан**, на 6 км. от гр. Девин се намират на двата бряга на р.Въча в близост до квартала. Те са 5 – 6 и имат температура на водата 19 – 21⁰ С. Водата е хидрокарбонатно – калциева с минерализация 0,3г./л. За дебита на изворите не съществуват точни данни.

Така нареченото “Барутено” или “Сярно” изворче се намира в западната част на гр. Девин и е с дебит 0,150 л/сек. и температура 16⁰ С. Водата е хидрокарбонатно-натриево с минерализация 0,2 г/л.

- ✓ **Михалковската минерална вода** извира на 750м. надморска височина и е с дебит около 480л./мин. Тя е най–силно газираната въглекиселата вода в

страната. Благоприятна е за лечение на сърдечно-съдови заболявания на храносмилателния апарат, на нервната система и ендокринни обмени.

- ✓ **Минерален извор № 1** се намира на левия бряг на р.Девинска в двора на бившата Балнеолечебница в гр. Девин. Дълбочината на сондажа е 770 м., дебитът е 1,8л./сек., а температурата е 37 °С. Водата е сулфатна хидрокарбонатно – натриева.
- ✓ **Минерален извор № 2** е на десния бряг на р.Въча на юг от с. Настан. Сондажът е дълбок 610м., температурата на водата е 18 °С, а дебитът – 0,014 л./сек.
- ✓ **Минерален извор № 3** се намира на левия бряг на р. Девинска, около 1 км. Западно от Балнеолечебницата, в края на гр.Девин. Дълбочината на сондажа е 1093,6м. Водата има дебит 10л./сек. Съдържа микроелементите литий, stronций и барий. Температурата ѝ е 42 °С.
- ✓ **Минерален извор №4** се намира на левия бряг на р. Девинска, западно от бившата Балнеолечебница и на 500м. от сондаж № 3. Дълбочината му е 718 м. Водата има дебит бл./сек. и температура 44 °С.
- ✓ **Минерален извор №5** е на левия бряг на р. Девинска, западно от бившата Балнеолечебница на 2,5 мк. Дебитът на водата е 15л. /сек., а температурата е 47 °С.

Минералните води, според физико-химическата се характеристика са подходящи вътрешно и външно балнео-лечение. Чрез външно приложение са подходящи за лечение на различни видове заболявания на опорно – двигателния апарат, нервната система, половата система, сърдечно-съдовата система и кожни заболявания. Чрез инхалационно приложение – предимно при заболявания на дихателната система от възпалително, алергично и токсично естество. Чрез вътрешно приложение, водите са подходящи за лечение на сърдечно-съдови заболявания на храносмилателния апарат, на нервната система и ендокринни обмени.

Флора, фауна, защитени територии, природни забележителности

На територията на общината има два природни резервата за съхранение на биоразнообразието, три защитени местности и две природни забележителности:

- ✓ Резерват “Старата гора” /Шабаница/, създаден със Заповед №2245/30.12.1956 на Главно управление по горите с цел “ Опазване на вековна буково-смърчова гора с възраст над 200 год., а отделни смърчови екземпляри и над 350 год.”. Намира се в землището на с.Триград на 1700-1800 м надморска височина, в близост до границата ни с Република Гърция. Резерватът е достъпен за разглеждане.
- ✓ Резерват “Казаните” – в землището на с.Гьоврен. Разположен е на площ от 161 ха, на 950-1000 м. надморска височина, върху изключително стръмни терени. Създаден за съхранение на насъждения, съставени предимно от бяла ела, бял и черен бор, смърч и бук на възраст 80 – 100 години.

- ✓ Защитена местност “Триградско ждрело” - обявена със Заповед № 4021/06.12.1963 год. на КГП на МС. Представлява дълбок пролом по течението на р.Триградска, с площ от 314 ха. Варовитите скали на ждрелото са сред най-богатите местообитания на ендемични, редки и реликтни растителни и животински видове в България. Триградска река образува бистри и дълбоки вировете, изчезва при пещерата “Дяволското гърло” и се появява след 500 м., като буен карстов извор. По подземният път на Триградска река се намират 12 водопада, като всички са образували ерозионни котли.
- ✓ Защитена местност “Чаирите” – Обявена със Заповед 3751/30.11.1973г. на МГОПС. Представлява живописна местност, в която се намират 6 бр. естествени свлачищни езера и планински бисер
- ✓ “Синият вир”, скътан сред вековна смърчова гора. Намира се в землището на с.Триград.
- ✓ Защитена местност “Поречието на река Девинска” - обявена със Заповед № РД – 618/08.07.2002 г., създадена с цел съхраняване на уникални растителни и животински същества.
- ✓ Природна забележителност “Струилски дол” е водопад на река в землището на гр.Девин. Височината на пада е 3.0 м., надморската височина – 1000 м., заема площ от 0.5 ха. Обявена със Заповед № 3796/11.10.1965 год. на МГП.
- ✓ Природна забележителност “Настанска могила” е скално образувание с площ 3.0 ха. Надморската височина е 1200 м. Обявена със Заповед №1120/02.07.1968 г. на МГП. Целта на обявяването му е да се запази характерният скален гребен, завършващ с хобот на слон. Намира се в местността “Настанска могила” в землището на гр.Девин, кв.Настан, на територията на ДЛ-Девин.
- ✓ Връх Гребенец – Висок 1373 м., извисяващ се северозападно от гр.Девин. На североизток от него е разположен връх Голям Персенк /2091 м./, на изток – връх Преспа /2001 м./, а на югоизток – връх Перелик /2191 м./.
- ✓ “Харамийска пещера” - землище на с.Триград пропастен тип пещера, атракция на границата между класическия и екстремния туризъм. Достъпна за разглеждане. Тя е една от седемте пещери в района, които са били обитавани в древността.
- ✓ “Кестенска пещера” – северозападно от с. Кестен. Обитавана в древността. Не е проучвана и благоустроена.

На територията на община Девин има много непроучвани и неблагоустроени пещери, които не са достъпни за разглеждане от туристите. Разработването им като туристически продукт и включването им в туристически маршрути, ще имат съществен принос за развитието на сектора в района. Анализът показва, че природните забележителности въпреки своята атрактивност, не са масово посещавани от местните и чуждестранните туристи. Причината за това е недостатъчното им познаване, липсата на туристическа презентация и не на последно място липсата на изградена инфраструктура до тях пътища, екопътеки, обозначаване.

Флора

Девинският регион притежава високопланински ландшафт, чиито особености са резултат от множество фактори, сред които най-много влияние оказват сложната

конфигурация на терена, особеностите на климата, почвите, видовото разнообразие, разположението и състоянието на растителната покривка.

Именно разнообразието на почвени и климатични условия, които Девинския регион предлага и съществуващата конфигурация на релефа са довели до образуването и оформянето на голямо разнообразие от растителни видове.

Общата площ на горите е 40,545 ха., като иглолистните гори са 30,610ха. или 75,5%, а широколистните гори са 9,935 ха. или 24,5%.

В горите най–разпространени са смърчове, елови и букови дървета по северните склонове, а южните са заети от бял бор, дъб и на места - габър. Срещат се още: черен бор, бреза, явор, бяла мура, офика и др. На отделни места горите са смесени и това придава специфична красота на тази част от планината. Горите са богати на боровинки, ягоди, малини, гъби и билки. Растителността в района е представена от 334 вида, принадлежащи към 5-7 семейства.

В Триградско-Ягодинския район се срещат 32 ендемични, 24 редки и 5 застрашени вида, което определя високата консервационна значимост на района.

Растителните видове с най – висока консервационна стойност са:

- ✓ **Родопски силивряк** – Балкански ендемит, Терциерен реликт. Разпространен в Средните Родопи по р.Чаирска и с.Триград.
- ✓ **Родопска самогриска** – рядък вид балкански ендемит. Разпространена е в с.Триград.
- ✓ **Румелийски трахелиум** – рядък вид балкански ендемит, среща се от 500 – 1500 м. надморска височина
- ✓ **Блатен плаун, Блатен ликоподиум** – Рядък вид. Среща се около с.Триград
- ✓ **Жълта каменоломка** – Застрашен вид.
- ✓ **Глациален реликт** - Среща се в района на с. Триград
- ✓ **Мочурно прозорче** – Рядък вид. Среща се в м.Чаира.
- ✓ **Обикновена кандилка** – Рядък вид. Разпространена е в Средните и Западни Родопи.
- ✓ **Мечешко око** – Застрашен вид. Среща се около с.Триград.
- ✓ **Жълта тинтява** – Застрашен вид. Среща се в района на Девинско.
- ✓ **Богородична лъжичка** - Среща се из блатистите, мочурливите и торфените места до 2000 м н. в. главно в Южна България.
- ✓ **Горчивка** – Застрашен вид. Разпространена е в Средните и Западни Родопи.
- ✓ **Обикновена мехурка** – Рядък вид. Рядко срещана в района.
- ✓ **Блатна хамарбиа** – Изчезнал вид.
- ✓ **Персийска морина** – Рядък вид. Среща се в района на с.Триград и с.Кестен.
- ✓ **Кръглолистна росянка** – Рядък вид. Среща се около иглолистни и букави гори от 930 – 2000 м. надморска височина.
- ✓ **Македонска каменоломка** – Рядък вид. Балкански ендемит, глациален реликт. Среща се в Мурсалица, с.Триград.
- ✓ **Стрибърниева каменоломка** – Рядък вид. Балкански ендемит, среща се около дъбови и букови гори от 500 – 1600м. Надм. Височина.

- ✓ **Родопска горска майка** – Рядък вид – балкански ендемит. Разпространен от 150 – 2000м. Надм. Височина върху кафяви горски почви.
- ✓ **Родопски ръж** – Рядък вид. Балкански ендемит. Среща се край с.Триград
- ✓ **Родопска песечарка** – Рядък вид. Балкански ендемит, разпространен около Триградското ждрело.
- ✓ **Фривалдскиев пчелинок** – Рядък вид. Български ендемит. Включен в европейския списък на редките, застрашени растения. Разпространен в Средните и Западни Родопи.
- ✓ **Благороден лопен** – Застрашен вид. Български ендемит. Разпространен край с.Триград и Девинския район.
- ✓ **Урумов Кривец** – Рядък вид. Български ендемит. Среща се между Devin и с.Гьоврен.
- ✓ **Родопски скален копър, гръцки кимион** и други балкански ендемити и реликти.

За района на Чаирските езера, които са със свлачищен произход са характерни интересни торфени съобщества. Неотдавна там е открита смятаната за изчезнала от флората на България орхидея – Блатна хамарбия.

Фауна

Животинският свят се отнася към Рило–Родопския подрайон на Планинския фаунистичен район. Близостта на резерватите “Кастракли”, “Казаните”, на подържания резерват “Шабаница” /Старата гора/ и на Чаирската гора, както и на поляни създават условия за обитаване на района от мечки, сърни, елени, лисици, вълци, диви свине, диви кози, зайци, лещарки, глухари и други животни. Девинският район е едно от малкото места в Родопите, населявани с диви кози.

Представители на дребните гризачи са малката водна земеровка, воден плъх, катерица, горска полевка, обикновена кафявозъбка, белокоземна кафява въбка и др.

В района са отчетени 82 вида птици в гнездовия период, а извън гнездовия - 96 вида. Това са предимно видове, които гнездят покрай брега на р.Триградска и Чаир дере. Такива са стърчиопашка, червеногръдката, планинска червеноопашка, жалобния синигер, водния кос, червенокрилата скакалолазка, скална зидарка, кълвачи, различни хищни птици и др. Всички гореспоменати видове са защитени съгласно Заповед № 342 от 21.04.1986 г.

От влечугите се срещат смок–мишкар, усойница, обикновената водна змия, слепок, гущер, зелен гущер, ливаден гущер. В района на общината класът Земноводни е представен от голяма водна жаба, жълтокоземна бумба, жаба дървесница, подраздел опашати е представен от обикновения дъждовник и обикновен тритон. Всички реки изобилстват с риба и то основно с балканска и дъгова пъстърва.

3.1.4. Антропогенни ресурси

Антропогенните ресурси на територията на община Девин не са твърде изобилни, а за съжаление повечето от тези, които съществуват не са превърнати в активи за туризма, т.е. не са включени в туристическото предлагане, нещо повече – голяма част от тях са в лошо състояние и се нуждаят от спешни мерки за съхранение и консервация.

Археологически и архитектурни ресурси

Безспорно, територията на община Девин е населявана от древни времена, за което свидетелстват множеството археологически находки в региона. Общо откритите археологически паметници са 98, но за съжаление повечето от тях не са добре проучени, реставрирани, консервирани и пригодени за туристически посещения.

Към момента в туристическото предлагане са включени следните обекти, до които има изградени туристически пътеки:

- ✓ Калето /Кавурското кале/, което представлява останки от крепост, разположена на висока скалиста чука. Строена вероятно през VIII – X век от ломени камъни, споени с бял хоросан.
- ✓ Кемеровият мост, наричан още Римският мост, който представлява каменна дъга от дялани камъни без спойка, широка 3 м., дълга 30 м. и висока 6 м., която прехвърля Девинска река. Мостът е обявен за паметник на културата.

Най-древните находища в община Девин са от палеолита (25–30 000 год. пр. н.е.): хромили, овъглено жито, оръдия от кост, амулети, идоли, ножове, длета, игли, резци и др., открити в района на с. Триград и хижа “Орфей”.

През *новокаменната*, каменно-медната и бронзова епоха /V-II хил. пр.н.е./ населението в девинския край е живяло в открити селища и пещери. То е развивало висока материална и духовна култура, общувайки с хората от развитите околни земи. Големи културни групи се обособяват в пещерите по течението на Ягодинската и Триградска реки.

Девинският край е обитаван от тракийски племена от края на бронзовата епоха /XIV в. пр.н.е./ до късната античност /VI в. сл.н.е./. Най-разпространените паметници на тракийската култура са многобройните тракийски могили, селища и крепости /в Триград, Грохотно, Беден, Селча, Девин и др./. Върху територията на Девинския край са регистрирани значителен брой тракийски светилища, възникнали още през XIII в. пр.н.е. върху голи скални върхове. Около с. Триград е открита бронзова статуетка на бог Дионисос, а край местността “Забрал” – статуетка на бог Хермес. Свидетелства за начина на живот и бита на траките са и старите тракийски пътища, използвани по-късно и през римската епоха. Ценни монетни находки и други предмети доказват търговския и културен обмен на Девинския край с Древна Гърция и земите на Адриатическото крайбрежие.

Най-старият документ, известен до сега за гр. Девин е от 1576 год. и представлява турски списък на древни скотовъдци. Освобождението от османско владичество е през 1912г. по време на Балканската война. През 1913г. се открива първото българско училище, а през 1923г. - читалище “Родопска просвета”.

На територията на Община Девин се намират множество религиозни паметници – параклисите “Свети Пантелеймон”, “Свети Георги”, “Свети Дух”, “Св. Никола”, “Св. Илия”, “Св.Св. Петър и Павел”, църквата “Свети Иван Рилски”, както и джамии, част от които са добре поддържани и запазени.

Движимите културни ценности на територията на община Девин се съхраняват в музейната сбирка към НЧ „Родопска просвета – 1923”, в която са обособени четири зали: *Археологическа зала, зала Етнография, зала Бит и Култура и Съвременна зала.* В Археологическата зала са изложени експонати от късния палеолит, от медно – каменната, бронзовата и желязната епоха. В зала Етнография са изложени родопски носии от околностите на Община Девин, козаци, китеници, родопски торби и накити. В зала Бит и Култура са изложени експонати от ковачеството, животновъдството, тъкачеството и др., а в Съвременната зала – картини и други експонати от съвременността. В музейната сбирка се съхраняват повече от 2000 образци.

Нематериално културно наследство

Занаяти

На територията на община Девин са развити различни занаяти, които биха били интересен обект за наблюдение от туристите, но все още не са включени в туристическото предлагане. Занаятчиите и техните занаяти са обобщени в следващата таблица:

Таблица 3 Народни занаяти на територията на община Девин

Занаят	Произвеждани изделия	Занаятчи	Населено място
Гайдарство, обработка на рог, кожа и дърво	Родопски гайди, свещници, сувенири от естествени материали – рог, кожа и дърво	К. Марков Б. Кранчев	гр. Девин
Дърворезба, рисуване	Дървени лъжици, кутии за масло и подправки	С. Големечев	
Ковачество, художествена обработка на метал и дърво	Рамки, декоративни дърворезби, шкафчета и врати от масивно дърво с дърворезбовани орнаменти, облицовка на полици и камини, триножници за огнища и прибори за камини от ковано желязо	А.Андреев	
Тъкачество, плетачество,	Халища, козаци, черги, пътеки, ръчно тъкани торби и бродирани калъфи за	С. Павлова Е. Павлова	

	възглавници		
Тъкачество, бродерия	Халища, покривки с традиционна бродерия, терлици	Л. Сакалийска	
Ръчно тъкан текстил	Халища, козяци, пъстри черги, престилки, плетени и бродирани покривки		с. Триград
Дърворезбарство	Кавали, гайди, пищялки, калъфи за оръжие		
Дърводелство, дърворезбарство, тъкачество, кошничарство	Плетени кошници, каци, бъчви, домашна посуда от дърво, халища, губери, родопски черги	Р. Буков Р. Букова	с. Беден
Тъкачество, плетачество, дърводелство	Ръчно тъкан текстил, плетива, производство на голяма гама изделия от дърво	С. и Р. Михайлови	
Дърводелство, дърворезбарство	Маси, рамки за картини, шкафчета, столове, играчки от природни материали	С. Настанлиев	

Традиционните за Родопите производства: декоративна дърворезба, ръчно тъкане на халища, козяци, торби, изработка на бродирани терлици и други са застрашени от замиране, поради липсата на пазар на произведените изделия. Единствената алтернатива за тяхното съхраняване е разработването им като туристически продукт, например в обособяването на малък Етнографски комплекс, който да представя местния бит, да дава възможност за практикуване от туристите на различните занаяти, както и да дава възможност за продажба на изработените от местните занаятчии изделия.

Фолклор

Община Девин има богати традиции в съхраняването и популяризирането на фолклора, за което свидетелстват множеството състави към читалищата, които участват активно в местния културен календар. Все още, обаче, не е разработен туристически продукт на базата на фолклора, който да се предлага от туроператорите или хотелите в общината.

Културни институции

В рамките на община Девин няма кинозалон, театър, художествена галерия и музеи. Своеобразна музейна сбирка е оформена в сградата на НЧ „Родопска просвета – 1923” гр. Девин.

Средища на културния живот в община Девин са читалищата. Те съхраняват местните традиции, обичаи и фолклор като разнообразяват и местния културен живот. Освен, че организират концерти, изложби, представяния на книги, /някои от тях дори издават книги/, читалищата и библиотеките в община Девин предоставят различни услуги в полза на местното население – като интернет информационни услуги /проверка здравен статус, търсене на работа, сканиране на документи и изпращане по електронен път, подготовка на уроци за ученици и учители др. /, копирни услуги и др. В читалищата се провеждат и обучения на ученици по компютърна грамотност в рамките на спечелени и реализирани проекти, финансирани от Програма „Глобални библиотеки - България”, както и обучения на възрастни.

През 2013 г. на територията на община Девин функционират 12 читалища¹², с общ брой членове – 800 души, общ брой самодейци – 604 души, общ брой групи – 18, общ брой школи и кръжоци – 17.

Читалища и състави към тях

✓ **Към ОНЧ „Родопска просвета-1923” – гр. Девин**

- Битов състав „Катя Ванчева” с ръководител Марин Марков
- Гайдарски състав с ръководител Емил Чолаков
- Камерна група за народно пеене „Девин” с ръководител Манол Ташков
- Вокална група за стари градски песни „Орфей” с ръководител Димитър Кушлев
- Вокална група „Лира” с ръководител Васил Джигошев
- Детска вокална група „Чучулига” с ръководител Надежда Башова
- Мъжка група „Костадин Дурев” с ръководител Николай Карадимов
- Коледарска група с ръководител Николай Карадимов
- Кръжок „Изобразително изкуство” в три възрастови групи с ръководител Татяна Димитрова
- Детска музикална школа с обучение по гайда с ръководител Емил Чолаков
- Детска музикална школа /пиано, солфедж и народно пеене/ с ръководител Надежда Башова

✓ **Към НЧ „Възраждане-1949” – кв. Настан**

- Мъжка вокална група „Мъжки времена”
- Женска вокална група „Настанка”
- Детска вокална група
- Група за автентичен фолклор и обичаи

✓ **Към НЧ „Назъм Хикмет-1948” – с. Грохотно**

- Танцов състав
- Група за модерни танци
- Битова група за народни песни

¹² Източник – Отчет за изпълнение на годишната програма за читалищната дейност през 2013 г.

- Клуб „Хоротека” и клуб „Осмислен живот”
- ✓ **Към НЧ „Светлина-1948” – с. Гьоврен**
 - Мъжка фолклорна група
 - Танцов състав
 - Група за латино танци
- ✓ **Към НЧ „Изгрев-1936” – с. Триград**
 - Женска битова група
 - Детска битова група
 - Група за народни обичаи и кръжок по билкарство
- ✓ **Към НЧ „Асен Златаров-1945” – с. Брезе**
 - Смесена битова група
 - Коледарска група
 - Кръжок „Сръчни ръце”
- ✓ **Към НЧ „Надежда-1950” – с. Беден**
 - Женска битова група
- ✓ **Към НЧ „Просвета-1942” – с. Лясково**
 - Смесена фолклорна група за изворно народно творчество
 - Мъжка фолклорна група
 - Детска фолклорна група
 - 5 кръжока
 - 2 танцови състава
- ✓ **Към НЧ „Родопска обнова-1938” – с. Михалково функционираше:**
 - Женска фолклорна група
- ✓ **Към НЧ „Светлина - 1948” – с. Стоманево:**
 - Школи по художествено слово
 - Танци
 - Народно пеене
 - Рисуване
- ✓ **Към НЧ „Отец Паисий-1951” – с. Селча:**
 - Женска фолклорна група
 - Детска група за народно пеене
 - Кръжок по изобразително изкуство

✓ **Към НЧ „Съединение-2006” – с. Осиково:**

- Детска фолклорна група

📍 **Общински детски комплекс**

През октомври 2013 година в гр. Девин е открит Общински детски комплекс. Дейностите, които се развиват в него са в следните направления: научно-познавателно, приложно-техническо, спортно-туристическо и художествено-творческо. През 2013 г. участие в 25 групи са взели 195 деца.

Културен календар

Освен националните празници, които се празнуват тържествено и празниците на селата, на територията на община Девин се отбелязват следните тържествени чествания и събития¹³:

- ✓ **14 Март – прогонване на змията** – палят се огньове от слама като пред домовете се слагат чамове – с. Грохотно, гр. Девин; в с. Триград с горящ огън се обикаля къщата за прогонване на змиите и злините.
- ✓ **06 Май – отслужване на тържествен водосвет по случай Гергьовден** – в параклиса “Св. Георги” - гр. Девин, общоградски празник;
- ✓ **02 Юни – Предой** – първият ден, в който овцете се изкарват на мандра – чества се в с. Триград;
- ✓ **24 Юни – Ден на билките** – „Мурсалският чай – сила и здраве” – запознаване с лечебната сила на билките;
- ✓ **02 Август – Среде лето. Ден на цветята** – в навечерието на празника се берат цветя и се правят китки, които се оставят на открито под звездите. В самия ден се събират в общ казан и се наричат по отделно. Пеят се ритуални песни. Празнува се в цялата община.
- ✓ **04 Октомври - празник на гр. Девин и минералната вода**, концерт „Родопа пее и танцува”;
- ✓ **30 Октомври – празник на картофа** – с. Триград

Въпреки усилията на читалищата, би могло да се каже, че в календара на община Девин липсват значими национални и международни културни събития, които да привличат гости и публика от цялата страна и от чужбина. По проект на МИРГ „Високи Западни Родопи: Батак-Девин и Доспат” се предвижда провеждане на международен фолклен фестивал за популяризиране на туризма в региона.

Реализирани проекти в областта на културата

Освен проектите по Програма „Глобални библиотеки - България”, реализирани от местните читалища, в областта на културата, община Девин е участвала в реализирането на проекта „Сагитариус: Стартиране на местно предприемачество в

¹³ Източници – Програма за развитие на туризма 2007-2012 г. и Културен календар 2013 г.

областта на културното и природно наследство: стратегии и средства за обединяване на усилията, опазване и мобилизиране на културното богатство, усвояване на опит". Проектът е насочен към подпомагане на развитието на предприемачеството в страните от Югоизточна Европа, базирано върху местното наследство /природно и културно/. Изграден е транс-национален алианс за промотиране на предприемачество, свързано с културното и природно наследство. Организиран е едnodневен семинар на тема „Изграждане на местна партньорска мрежа за сътрудничество” – 37 участници – представители на местния туристически бизнес и журналисти от местни и национални медии; организирана е кръгла маса на тема “Постигане на международно споразумение между публично-частния и третия сектор” – 36 участници – представители на местния туристически бизнес и журналисти от местни и национални медии; организирано е местно обучително посещение в местност „Севри Борун”, с. Гьоврен на тема „Привличане на младите хора към грижата за наследството – очи в очи с кафявата мечка” – 35 участника – ученици и преподаватели от СОУ Христо Ботев гр. Девин.

3.1.5. Човешки ресурси

Специализирани изследвания в областта на човешките ресурси, вкл. в областта на туризма не са провеждани в община Девин към настоящия момент. Нарастващата нужда от квалифицирани специалисти за развитието на сектора налага извършването на такива проучвания и полагането на целенасочени усилия за развитие на човешкия капитал. От една страна това ще доведе до повишаване на качеството на предлагания туристически продукт и растеж в сектора, а от друга – би могло да се превърне в предпоставка за ограничаване миграцията на млади и квалифицирани кадри от територията на община Девин. Миграцията е една от причините за влошената възрастова структура на населението в общината.

Брой и възраст на населението

Към 31.12.2013 г. населението на община Девин е 12 234 души, а от тях 5 952 – мъже и 6 282 – жени. През изминалите 2010, 2011, 2012, а и 2013 г. се наблюдава негативна демографска тенденция сред жителите в общината, което се дължи на отрицателния естествен и механичен прираст на населението.

По отношение на възрастовата структура на населението, в община Девин се наблюдават по-неблагоприятни тенденции по отношение на демографското развитие в сравнение с повечето общини от страната. Според обособените групи, по-долу в таблицата най-голям процент в община Девин е населението над 60 години – 27% или 3562, което определя общината като трудностъпен район със силно застаряващо население. (Таблица 4 и Фиг. 3)

Таблица 4 Население по възраст в градове и села през 2010, 2011, 2012 г. на територия на община Devin

Община Devin	Възраст (в навършени години)													
	Общо	0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60+
2010 г.	12963	493	455	493	729	811	637	771	814	947	1082	1217	1070	3444
В градовете	6996	292	285	276	409	481	441	422	447	553	568	634	563	1625
В селата	5967	201	170	217	320	330	196	349	367	394	514	583	507	1819
2011 г.	12800	457	489	450	605	656	777	830	820	902	1018	1181	1084	3531
В градовете	6929	272	310	285	338	389	468	475	460	529	531	623	557	1692
В селата	5871	185	179	165	267	267	309	355	360	373	487	558	527	1839
2012 г.	12563	426	473	480	516	619	755	802	814	869	978	1142	1127	3562
В градовете	6819	261	286	307	294	349	466	469	474	497	526	600	561	1729
В селата	5744	165	187	173	222	270	289	333	340	372	452	542	566	1833

Фигура 3 Възрастова структура на населението

Ако разделим населението на четири възрастови групи по години: до 20 г., от 20 до 40 г., от 40 до 60 и над 60 г. ще видим, че най-голям относителен дял на населението има третата група, хора между 40 и 60 години (32%). На второ място е дялът на хората над 60 години, който е 27%, а най-малко процентно съотношение има групата на представителите на младото население до 20 годишна възраст, едва 18%.

Отрицателната демографска картина в община Девин се дължи, както на все по-малко родените деца, така и на силно застаряващото население в градовете и селата. Неблагоприятната икономическа конюнктура в страната и на местно ниво лишават по-голямата част от младото население от възможност за намиране на работа и препитание. В резултат, младото население с образование и в трудоспособна възраст, напуска пределите на Общината и се отправя към други региони, за да търси по-добри възможности за реализация.

Образование на населението

Към 2011 г. едва 11,3% от всички, населяващи територията на община Девин притежават завършена степен на висше образование. Най-голям процент са лицата, които са завършили средно образование – 39,3%, като след тях веднага се нареждат тези с основно – 33% и начално – 10%. Едва 4,6% от общия брой население има незавършено начално образование, а 1,7% никога не са посещавали училище.

Таблица 5 Население по степен на завършено образование към 2011 г.

Община Девин Възраст	Общо	Степен на завършено образование					Никога не посещавал и училище	Деце
		Висше	Средно	Основно	Начално	Незавършено начално		
Община Девин	12328	1395	4847	4061	1236	561	207	21
7 - 14	756	-	-	28	292	381	34	21
15 - 19	653	-	104	517	12	-
20 - 29	1493	241	974	241	27	-
30 - 39	1691	271	986	401	7	4	22	-
40 - 49	1964	249	1236	455	9	-
50 - 59	2311	350	976	918	51	6	10	-
60 - 69	1730	202	391	937	175	16	9	-
70 и повече	1730	82	180	564	672	148	84	-

Анализът на процесите в демографската структура на населението показва, че Община Девин се превръща в **прогресивно обезлюдяваща** се община, в резултат на отрицателния естествен прираст и изселване на населението в по-развити в икономическо отношение райони. **Прогнозата в близките години за развитие на населението и демографските процеси в Община Девин е отрицателна и при липса на преференции за развитието на високопланинските общини се очертава да бъде по-силно изразена в сравнение със средната за страната.**

На територията на община Девин съществува следната образователна инфраструктура:

- 1 бр. Средно общообразователно училище,
- 7 бр. Основни училища,
- 1 бр. Професионална гимназия по електротехника,

- 2 бр. Обединени детски заведения,
- 2 бр. Целодневни детски градини,
- 1 бр. Общински детски комплекс.

Към момента функционира и ученическо общежитие в помощ на ученици, които не са от град Девин. На територията на общината няма Професионална гимназия в областта на туризма. През 2010 г. със Заповед РД № 14-48/18.05.2010 г. на министъра на образованието, младежта и науката, съгласно Закона за народната просвета, Закона за професионалното образование и обучение и Списъка на професиите за професионално образование и обучение, е регистриран „Частен професионален колеж по туризъм „Алеко Константинов“ – гр. Девин, който обаче засега няма реална дейност поради липса на интерес от страна на населението.

Като цяло образованието в общината се характеризира с ограничени възможности за ефективно използване на училищните сгради, които не функционират нормално, поради липсата на достатъчен брой ученици.

3.1.6. Състояние на инфраструктурата

Общата инфраструктура на общината, според данните от акетното проучване, се нуждае от спешно обновяване и обогатяване като основна предпоставка за успешното развитие на сектор туризъм.

- ⊕ Пътища: Категорията на изградената пътна мрежа в общината е: клас III - 76,7 км. и клас IV - 98,3 км. Гъстотата ѝ е 0.304 км./ кв.км.;
- ⊕ Водоснабдяване: Водоснабдени са всички селища на територията на община Девин. Дебитът на водоизточниците е достатъчен за нуждите на населението;
- ⊕ Електроснабдяване: Електроенергийната система е в сравнително добро техническо състояние на територията на Общината се произвежда електроенергия от два ВЕЦ-а;
- ⊕ Комуникации: Съобщителните връзки са на добро ниво, налице са мобилни комуникации.

3.1.7. Туристическа инфраструктура

Съоръженията и заведенията, свързани с развитието на туризма в община Девин са както следва:

- ⊕ Места за настаняване (Таблица 6)

По данни на община Девин¹⁴, през 2014 г. местата за настаняване от **клас А**¹⁵ (хотели, мотели, апартаментни туристически комплекси, вилни селища, туристически селища и

¹⁴ Източник: „Дирекция Европейски фондове и програми, туризъм и хуманитарни дейности” община Девин

¹⁵ Съгласно чл.3 (2) от Закон за туризма, Обн., ДВ, бр. 30 от 26.03.2013 г., в сила от 26.03.2013 г., изм., бр. 68 от 2.08.2013 г., в сила от 2.08.2013 г.

вили) са общо **7** с капацитет **715** легла, в т.ч. 4 СПА хотела с 657 легла, 1 хотел с 33 легла, 1 мотел с 5 легла, 1 вила с 20 легла.

Местата за настаняване **клас Б** (семеини хотели, хостели, пансиони, почивни станции, къщи за гости, стаи за гости, апартаменти за гости, бунгала и къмпинги) са **78** с капацитет **793** легла, в т.ч. 15 семеини хотела с 365 легла, самостоятелни стаи – 42 бр. с 223 легла, 19 къщи за гости с 186 легла, 1 пансион с 13 легла, 1 бунгала с 6 легла.

На територията на общината има и две хижи със 126 легла.

Заедно с хижите, **общият брой** на местата за настаняване в община Девин през 2014 г. е **87** с общ капацитет **1634** легла.

Таблица 6 Места за настаняване на територията на община Девин

	Вид място за настаняване	Брой	Брой легла
Клас А	СПА хотел	4	657
	Хотел	1	33
	Мотел	1	5
	Вила	1	20
	Общо за клас А		7
Клас Б	Семеини хотели	15	365
	Сам. стаи	42	223
	Къщи за гости	19	186
	Пансион	1	13
	Бунгала	1	6
	Общо за клас Б	78	793
Туристически хижи		2	126
	Общо за община Девин	87	1634

Тези цифри показват **36 % ръст спрямо 2011 г.** за броя на местата за настаняване и само **2 % ръст в броя на леглата**, което се дължи на разкриването предимно на обекти тип „самостоятелни стаи“ и затваряне на някои обекти с по-голяма леглова база.

Ⓢ Заведения за хранене и развлечения (Таблица 7)

Съгласно чл. 3 ал. (2) т.2. от Закона за туризма, заведенията за хранене и развлечения са – ресторанти, заведения за бързо обслужване, питейни заведения, кафе-сладкарници и барове; по т. 3. - туристически столови и туристически бюфети. Към 2014 г. на територията на община Девин¹⁶ са регистрирани **131** заведения за хранене и развлечения с общ капацитет **5397** места, както следва:

¹⁶ Източник: Консолидиран регистър на местата за настаняване и заведенията за хранене и развлечения

- 12 заведения за бързо обслужване с капацитет 317 места;
- 2 туристически столови с 95 места;
- 1 туристически бюфет с 50 места;
- 60 питейни заведения с 1590 места;
- 32 бр. ресторанта с капацитет 2416 места;
- 18 бр. барове с капацитет 712 места;
- 6 бр. кафе-сладкарници с 217 места;

Таблица 7 Заведения за хранене и развлечения на територията на община Девин¹⁷

Вид заведение	Брой	Капацитет
Заведение за бързо обслужване	12	317
Питейно заведение	60	1590
Ресторант	32	2416
Бар	18	712
Кафе-сладкарница	6	217
Туристическа столова	2	95
Туристически бюфет	1	50
Общо	131	5397

Заведенията за хранене и развлечения са с достатъчен капацитет да задоволят нуждите на туристите. Забелязва се известно еднообразие във вида на заведенията, липсват например пицарии, ресторанти за специализирана и специфична кухня, вкл. и рибен ресторант.

Спортни съоръжения

- ✓ Стадион с лекоатлетическа писта – м. Струилица, гр.Девин. Площта му е 32 000 кв.м. Съоръжението е общинска собственост, като ползвател е ФК “Ботев” – гр. Девин;
- ✓ Спортна площадка “Летен театър” – гр. Девин. Площ 3 000 кв.м, с амфитеатрално разположение на местата за сядане и двуетажна сграда със застроена площ 162 кв.м. общинска собственост;
- ✓ Комбинирана спортна площадка – гр. Девин. Площ 1 500 кв.м, с 300 места за сядане и условия за практикуване на волейбол, баскетбол, тенис и др. Общинска собственост, ползвател – Спортен клуб “Девин”;
- ✓ Спортни площадки – с. Брезе и с. Михалково. Общинска собственост;
- ✓ Плувен басейн – гр. Девин. Площ 660 кв.м, с прилежащ бiliarд клуб. Съоръжението е общинска собственост, като към момента не функционира;
- ✓ Открит плувен басейн – м. “Струилица”, гр. Девин.

¹⁷ Източник: Консолидиран регистър на местата за настаняване и заведенията за хранене и развлечения

- ✓ Плувни басейни има в Спа-хотел „Орфей”, спа хотел „Исмена”, спа хотел „Девин” и спа хотел „Евридика”/

Спортните съоръжения се намират в лошо състояние. Предвид значението им за нуждите на местното население и туристите, посещаващи общината, тяхната реконструкция и рехабилитация има съществено значение за бъдещото устойчиво развитие на общината.

Атракции

Популярните атракции, стимулиращи развитието на спортен, еко, приключенски и др. видове туризъм на територията на община Девин са създадени основно от частни предприемачи и/или туристически сдружения, или са финансирани по европейски проекти.

По-важните атракционни са:

- ✓ Екопътека „Струилица-Калето-Лъката” с обособена зона за платен риболов на балканска пъстърва, изградени места за отдих (пейки и заслони);
- ✓ Укритие за наблюдение на диви животни;
- ✓ Кът за отдих и риболов до ПЗ „Слонът”;
- ✓ Площадка за наблюдение на уникален ландшафт „Вълчи камък” (над с. Гьоврен);
- ✓ „Асансьор на Тарзан” до входа на пещера „Дяволското гърло” в с. Триград;
- ✓ Парк за приключения „Въжена градина” Девин, разположен на 2 км от гр. Девин, в местността Равня (работи с организирани групи за тимбилдинг);
- ✓ „Виа ферата” (изградена в Триградското ждрело, с площадка за орнитологични наблюдения);
- ✓ Музей на мечката (с. Триград);
- ✓ Музейна експозиция в Харамийската пещера, състояща се от две фигури, показващи оръдия на труда от каменно-медната и бронзовата епоха.

На територията на община Девин работят конни бази с традиции, развиващи успешно конен туризъм. Популярни сред любителите на приключения са екстремните спускания в „Харамийската пещера”. Налице са множество екопътеки и маршрути, които обаче не са добре маркирани и обозначени, което затруднява туристите в самостоятелното опознаване на региона. За развитието на риболов и развлекателни разходки с лодка по язовир „Цанков камък” е необходимо изграждане на кейове и мостици за достъп на рибарите и туристите, и съхранение на лодките.

Важни проблеми, подчертани в хода на обсъжданията на програмата са:

- Рехабилитацията на водопровода от с. Беден до гр. Девин;
- Възстановяването на обществената баня в с. Беден;
- Изграждане и благоустрояване на паркове и екопътеки;
- Социализиране на нови културни и природни забележителности;

- Липсата на популярни фестивали и културни събития;
- Недостиг на квалифицирани кадри;
- Слаба рекламна политика;
- Необходимост от създаване на цялостна система за управление на процесите в туризма;
- Необходимост от благоустрояване на нови атрактивни туристически места за по-дълго пребиваване в дестинацията и поставяне на повече информационни и указателни табели за улеснение на туристите.

4. ТУРИСТИЧЕСКА ИНДУСТРИЯ

Туризмът в община Девин все още не е разгърнал пълния си потенциал, въпреки съществуващите предпоставки за неговото развитие като природни дадености, културно наследство и изградена туристическа инфраструктура. Значението му се подчертава от факта, че неизменно присъства във **Визията** на община Девин за нейното устойчиво развитие. Като перспективен и динамичен отрасъл в световен мащаб, при добро управление на наличните ресурси на територията на общината, туризмът би могъл да предложи решения на някои наболели проблеми като: миграцията, високата безработица, ниските доходи и др.

Както е видно от данните в **Таблица 8**, водещ отрасъл в икономиката на община Девин е преработващата промишленост, която формира 66% от приходите от стопанска дейност в общината, следвана от търговията и ремонта на автомобили и мотоциклети – с 15% от приходите; транспорта, складирането и пощите – 5% и сектор хотелиерство и ресторантьорство с 3%. Както в цялата страна, най-много стопански единици (154 бр.) са регистрирани в търговията, следвани от сектор хотелиерство и ресторантьорство (79 бр.) и преработващата промишленост – 34 броя единици¹⁸.

Таблица 8 Брой стопански единици и приходи от дейността на стопанските единици от Община Девин за 2012 г.

Икономически дейности	Брой единици	Дял в %	Приходи от дейността, /хил. лв/	Дял в %
ОБЩО ЗА ОБЩИНАТА	446	100	152 612	100
Селско, горско и рибно стопанство	33	7%	1 687	1%
Добивна промишленост
Преработваща промишленост	34	8%	101 015	66%
Търговия; ремонт на автом. и мотоц.	154	35%	23 401	15%
Транспорт, складиране и пощи	31	7%	7 995	5%
Хотелиерство и ресторантьорство	79	18%	4 714	3%
Други дейности	101	24%	6 654	3%

Както е видно от следващата таблица (**Таблица 9**), в сектор туризъм през 2011 г. са били наети 2801 човека, което представлява 10% от заетостта в общината, а през 2012 г. се наблюдава лек спад до 2638 човека, т.е. туризмът осигурява почти 9 % от заетостта в община Девин през 2012 г.

¹⁸ Източник ТСБ – Смолян, данни за 2012 г.

Таблица 9 Дял на заетите в сектор туризъм 2011-2012 г.

Наети лица по трудово и служебно правоотношение	Общо	Туризъм	Дял, %
2011 г.	2801	283	10,1%
2012 г.	2638	227	8,6%

Приходите от туризма в общинския бюджет включват в себе си събраният туристически данък (преди такса), приходите от таксите за категоризация на обектите и от реклама. До 2010 г. в структурата им влизат и приходите от входните такси за пещерата „Дяволското гърло“ (актувана през 1998 г. като общинска собственост), които съставляват почти половината от общите приходи. (Виж фиг. 4)

Фигура 4 Структура на приходите от туризма в община Девин през 2010 г.

След 2010 г. е сменена собствеността на пещерата¹⁹ и приходите от събираната такса вече не влизат в общинския бюджет.

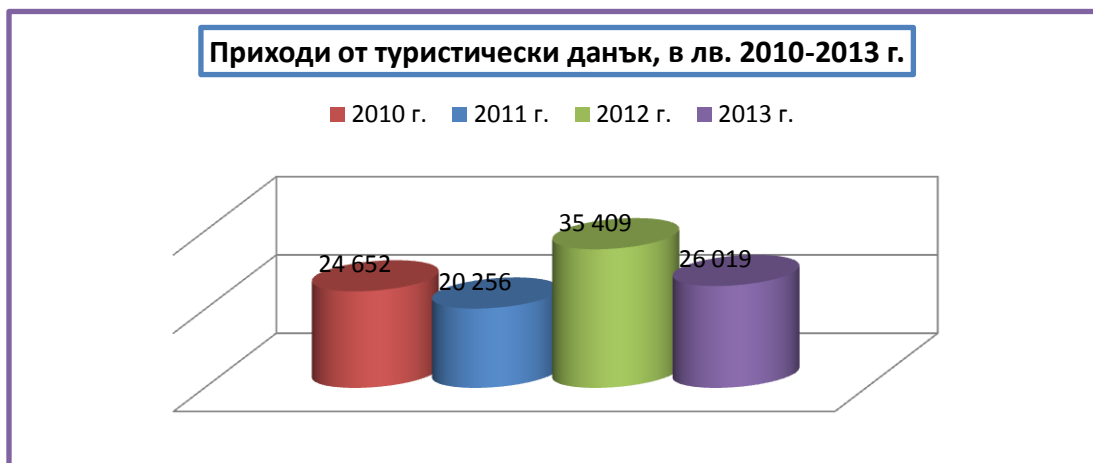
Приходите само от **туристически такси/данък** за последните четири години са съответно²⁰ :

- ✓ 2010 г. - 24 652 лв;
- ✓ 2011 г. - 20 256 лв;
- ✓ 2012 г. - 35 409 лв.;
- ✓ 2013 г. - 26 019 лв.

¹⁹ Според проекта на Закон за пещерите, те са изключително публична държавна собственост.

²⁰ Източник „Дирекция Европейски фондове и програми, туризъм и хуманитарни дейности“ община Девин

Фигура 5 Приходи от туристически данък

Размерът на туристическия данък в община Девин през 2014 г. е както следва: за обекти с категория една и две звезди – 0,20 лв, а за обекти с категория 3,4, и 5 звезди – 0,30 лв. Съгласно изискванията на Закона за туризма, размерът на данъка се определя от Консултативния съвет по туризъм на община Девин.

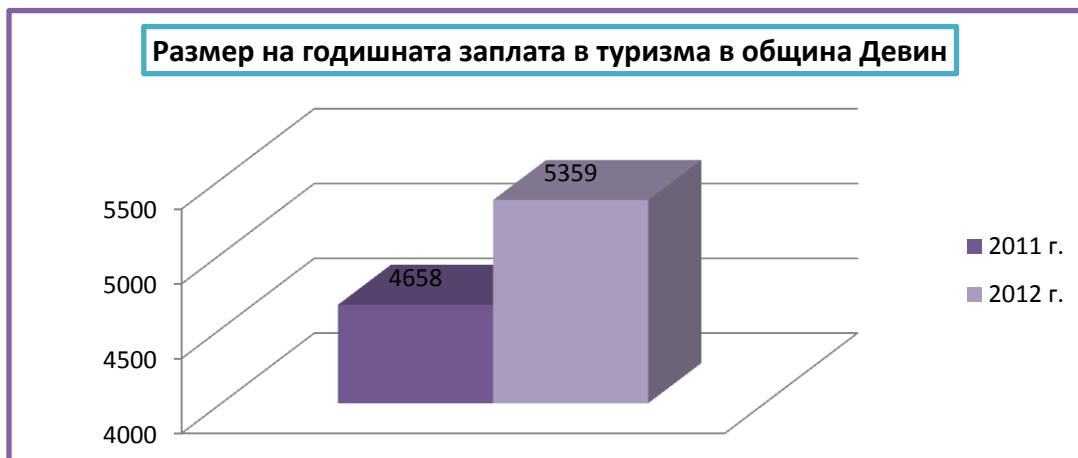
Постъпилите приходи от такси за категоризация на туристическите обекти на територията на община Девин за предходните три години са както следва:

- ✓ 2010 г. – 4404 лв;
- ✓ 2011 г. – 4260 лв.;
- ✓ 2012 г. – 4415 лв.;
- ✓ 2013 г. – 1790 лв.

През 2012 г. размерът на средната годишна работна заплата²¹ в сектора, спрямо предходната година, отбелязва положителен ръст от 15% като от 4658 лв през 2011 г. нараства на 5359 лв през 2012 г. (Виж Фиг. 6)

²¹ Източник: ТСБ – Смолян

Фигура 6 *Размер на годишната работна заплата за заетите в сектор туризъм през 2011 г. и 2012 г.*

Ръстът на заплатите в туризма е важна предпоставка за повишаване на привлекателността на сектора сред обществеността.

Както показват статистическите данни²², за периода 2009-2013 г. се наблюдава **постоянен ръст в броя на туристите** в община Devin – както на българските, така и на чуждите туристи. През 2013 г. общият брой на туристите спрямо 2009 г. почти се е удвоил. Данните са показани на **Фигура 7**.

Фигура 7 *Брой на туристите в община Devin за периода 2009-2013 г.*

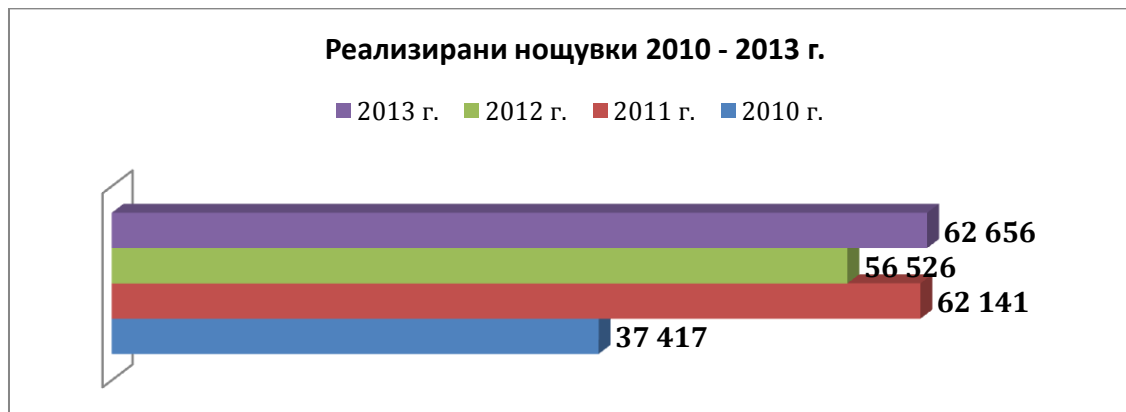
Реализираните нощувки²³ на територията на общината през 2012 г. са общо 56 526 бр., а през 2013 г. нарастват на 62 656 бр. Това показва ръст от 11 % спрямо 2012 г. и

²² Източник „Дирекция Европейски фондове и програми, туризъм и хуманитарни дейности” община Devin

²³ Източник „Дирекция Европейски фондове и програми, туризъм и хуманитарни дейности” община Devin

връщане на нивата от 2011 г., когато са реализирани 62 141 нощувки. През 2010 г. реализираните нощувки са били 37 417²⁴. (вж. **Фигура 8**)

Фигура 8 Реализирани нощувки в община Devin 2010-2013 г.

При силната конкуренция в област Смолян, от страна на общините Смолян и Чепеларе, развиващи успешно втория по обем вид туризъм у нас (след морския), а именно – зимен ски туризъм (в КК Пампорово²⁵ и гр. Чепеларе, и нарастващото значение на гр. Чепеларе като зимен ски курорт), и заложените приоритети и мерки в техните ОПР за развитие на целогодишен, селски, планински, еко и културен туризъм, можем да кажем, че резултатите на община Devin са добри, а предвид потенциала на наличните ресурси, задължително следва да се работи за развитието на сектора, което ще доведе до нарастване на приходите от него.

Както се вижда от данните в **Таблица 10**²⁶, през 2011 г., средствата за подслон и местата за настаняване в община Devin са били 16,5 % от тези в област Смолян, на тях се падат 13% от общия брой легла в областта и, съответно 13,3% от реализираните нощувки. Делът на пренощуващите лица в община Devin е 15,7% от общия брой пренощували лица в област Смолян, т.е. в община Devin престоят е по-кратък от средния за областта (2,2 срещу 2,6 нощувки). Приходите от нощувки на община Devin представляват 15,5% от приходите от нощувки в областта. Важно е да се отбележи, че в община Devin туристът е заплатил средно 37 лв за една нощувка, докато цената за областта е 32 лв.

Една от възможните причини за по-високите цени на нощувката в община Devin е наличието на високотегорийна база, предлагаща СПА пакети с по-висока цена от стандартните туристически пакети. Възможностите за СПА и балнеология са сред важните отличителни черти на туризма в община Devin и **важно конкурентно предимство**.

Използваемостта на легловата база в община Devin е незадоволителна, въпреки че се наблюдава положителна тенденция за растеж – 6,7% през 2010 г. и 11,7% през 2011 г. Данните са показани в **Таблица 11**.

²⁴ Източник: ТСБ - Смолян

²⁵ КК Пампорово попада в териториалните граници на двете общини

²⁶ Източник: ТСБ – Смолян, данни за 2011 г.

Таблица 10 Брой места за настаняване, реализирани нощувки и приходи от тях в област Смолян и община Devin през 2011 г.

Области, Общини	Места за настаняване - брой	Легла брой	Легладено - нощия брой	Реализирани нощувки - брой		Пренощували лица - брой		Приходи от нощувки - левове	
				Общо	В т.ч. чужденци	Общо	В т.ч. чужденци	Общо	в т.ч. чужденци
Смолян	389	12 208	3 707 367	467 843	98 102	178 620	21 823	14 909 436	4 062 073
Devin	64	1 600	531 671	62 141	8 334	28 066	2 469	2 307 000	326 000

Таблица 11 Състояние на туристическия сектор в община Devin през 2010-2011 г. (Брой места за настаняване, налична леглова база, брой пренощували лица, брой реализирани нощувки, приходи от нощувки и използваемост на легловата база)

Община	Години	Места за настаняване	Легла	Легладенонощия	Реализирани нощувки		Пренощували лица		Брой стаи	Използваемост на леглата %	Приходи от нощувки (хил. лв)	
					Общо	В т.ч. от чужденци	Общо	В т.ч. от чужденци			Общо	В т.ч. от чужденци
Devin	2010	65	1653	558978	37417	5176	17953	2035	808	6,7	1797	341
	2011	64	1600	531671	62141	8334	28066	2469	823	11,7	2307	326

Както още е видно от **Таблица 11**²⁷, основният пазар за община Девин е българският. През 2010 г. чуждите туристи в общината са били 11%, а през 2011 г. делът им спада до 9% от общия брой на туристите. През 2010 чужденците са реализирали 13,8 % от нощувките и 19% от приходите, т.е. средно чуждите туристи са реализирали 2,5 нощувки и са похарчили 66 лв за нощувка. През 2011 г. чуждите туристи са реализирали 3,3 нощувки, но са похарчили по 39 лв. на нощувка, което обяснява запазването на дела им в реализираните нощувки – 13,4% и намаляването на приходите, съответно на 14% от общите приходи от нощувки. Българските туристи през 2010 г. реализират 2 нощувки, съответно на цена от 45 лв, а през 2011 г. 2,1 нощувки на цена 37 лв.

Би могло да се обобщи, че поради икономическата криза, предлаганите туристически услуги са с по-ниски цени и приходите и печалбите в сектора намаляват, въпреки ръста в броя на туристите и на реализираните нощувки.

Данните за 2013 г. показват, че в СПА хотелите са реализирани 43 264 нощувки, разпределението по месеци и показано в **Таблица 12**. Общо на СПА хотелите се падат 69% от реализираните нощувки и 40% от броя на леглата, което подчертава значението и потенциала на балнеоложкия и СПА туризъм (**Таблица 13**). Чрез създаването на комбинирани пакети с другите алтернативни форми на туризъм с потенциал за развитие в община Девин – еко, селски, приключенски и т.н., може да се търси удължаване на престоя на туристите, преодоляване на сезонността и еднообразието на предлагания продукт, и развитие на туризма в крак с най-новите тенденции в Европа и света.

Таблица 12 *Справка за броя реализирани нощувки в СПА хотелите в община Девин, по месеци за 2013 г.*

Хотел/месец	януари	февруари	март	април	май	юни	юли	август	септември	октомври	ноември	декември	общо н. по хотели
СПА - ДЕВИН	0	0	235	2131	1370	919	2004	2254	1301	964	194	0	11 372
СПА - ОРФЕЙ	0	0	0	517	1179	948	744	3903	2767	1075	687	0	11 820
Хотел "Исмена "	148	13	31	255	277	201	515	624	205	154	128	132	2683
СПА ПЕРСЕНК	1153	1400	1249	1039	1292	901	1246	2443	1482	1776	1831	1577	17389
Общо н. по месеци	1301	1413	1515	3942	4118	2969	4509	9224	5755	3969	2840	1709	43 264

²⁷ Източник ТСБ - Смолян

СТРАТЕГИЯ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА ДЕВИН 2014-2020

Таблица 13 Дял на СПА хотелите в броя на леглата и в броя на реализираните нощувки през 2013 г.

Места за настаняване	Брой легла, 2013 г.	Дял, в %	Брой нощувки, 2013 г.	Дял, в %
СПА хотели	657	40	43 264	69
Други	977	60	19 392	31
Общо	1634	100	62 656	100

В заключение, може уверено да се твърди, че значението на туризма за местната икономика непрекъснато нараства. Една от приоритетните области, към които ще бъдат насочени усилията на социално-икономическата политика на община Devin (съгласно приоритетите на Общинския план за развитие 2014-2020 г.) е именно „Ефективно използване на местния природен и културен потенциал за устойчиво развитие на туризма и постигане на продуктово разнообразие” – Приоритет 2 на ОПР.

5. ОСНОВНИ ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ ОТ АНКЕТНОТО ПРОУЧВАНЕ

За целите на изготвянето на Стратегия за устойчивото развитие на туризма в община девин, в рамките на настоящата поръчка е реализирано анкетно проучване. Анкетирани са общо 73 лица, от които 49 заети и 24 незаети в сектора.

По отношение на областите за подобрене в туристическото предлагане, заетите и незаетите в сектора показват до голяма степен сходство в мненията, както е видно от таблицата по-долу:

Таблица 14 *Области в туристическото предлагане, нуждаещи се от подобрене*

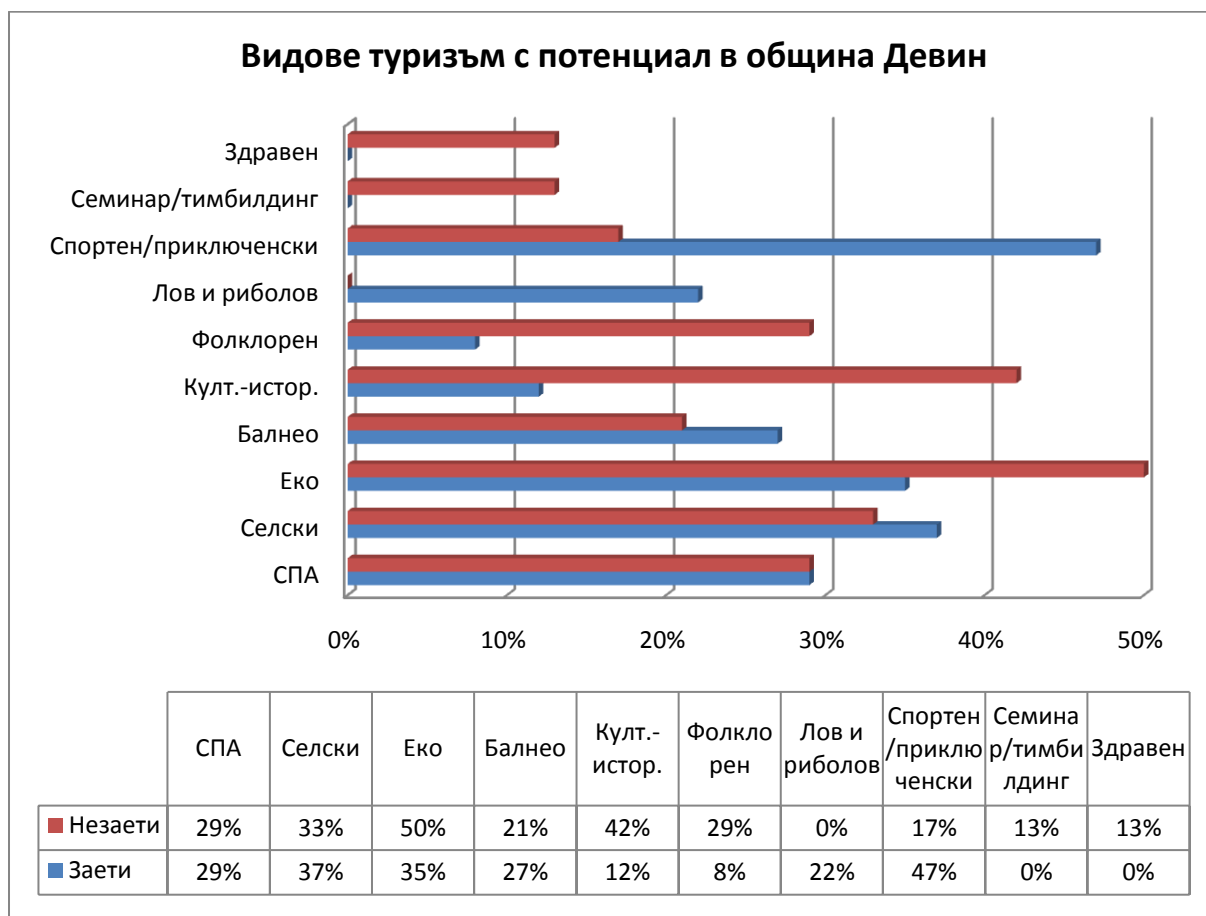
Области за подобрене	Заети	Незаети
Инфраструктура	88%	79%
Социализация на обекти	51%	50%
Ефективна реклама	55%	50%
Опазване на ОС	29%	17%
Квалифициран персонал	18%	38%
Конкурентоспособност	14%	25%
Разнообр. ТП*	50%	50%
Обогатяване на КСК**	43%	29%
Комуникация и координация	33%	46%

**Туристически продукт; **Културен и спортен календар*

Мненията съвпадат изцяло относно необходимостта от подобрене на инфраструктурата, социализацията на нови обекти, разнообразяването на предлагания туристически продукт и провеждането на ефективни промоционални и рекламни дейности. Известни различия се забелязват в отношението към ОС, конкурентоспособността комуникацията и обогатяването на културния и спортен календар. По-загрижен за опазването на околната среда е самият бизнес, което показва неговото отговорно отношение. Също така, фактът, че само 17% от незаетите в сектора са посочили нужда от подобрене в мерките за опазване на ОС, може да се направи извода, че туристическият бизнес не застрашава в голяма степен природата и околната среда на територията на община Девин. Погледът към повишаването на конкурентоспособността е доста интересен – данните сочат, че бизнесът си поставя по-висока оценка, в сравнение с оценката, която му дава обществеността относно неговата конкурентоспособност и осигуряването на квалифициран персонал. Координацията и комуникацията между заинтересованите страни е с доста по-голяма важност за незаетите в сектора, а обогатяването на събитийния календар на общината е с по-голяма важност за заетите в сектора. По отношение на видовете туризъм с потенциал за развитие на територията на община Девин, анкетиранията лица са посочили следните: (Фиг. 9)

Фигура 9 Видове туризъм с потенциал за успешно развитие в община Devin

Както се вижда от фигурата, налице е почти пълно сходство в мненията на заетите и незаетите в сектора за потенциала на СПА, балнеоложкия и селския туризъм. Интересно е, че според незаетите в сектора, потенциалът на екотуризма, културно-историческия и фолклорния туризъм е доста по-висок от определения от заетите в сектора. Незаетите в сектора виждат и потенциал в климатолечението и здравния туризъм, както и възможности за развитие на форми като семинар/тимбилдинг. Те, обаче, изобщо не разглеждат възможностите за лов и риболов, или конен и спелео туризъм. Заетите в сектора разделят спортния/приключенски на множество под-видове (конен, спелео, зимен ски туризъм и др.) и при обединяване на гласовете, дадени от заетите в сектора за тези разновидности, то неговият потенциал достига 47%.

6. ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ТУРИЗМА ВЪРХУ РАЗВИТИЕТО НА ОБЩИНА ДЕВИН

6.1. Икономически въздействия

Характерно за община Девин, както за целия Южен централен район е, че се оформят две много различни групи предприемачи: от една страна - големи инвеститори в усвояването на балнеоложките услуги, и от друга страна – множество микро-предприятия, в повечето случаи – семейни фирми, които работят в останалите сфери на алтернативния туризъм. Въпреки, че големите СПА хотели реализират 69% от обема на нощувките в община Девин, не бива да се подценяват възможностите и усилията на нито една от заинтересованите страни за развитието на сектора. Нещо повече, изграждането на стабилни и успешни партньорства между всички заинтересовани страни е предпоставка за успешното развитие на туризма.

Безспорно, (както е подчертано и в резултатите от анкетните проучвания), основните икономически въздействия на туризма са:

- Подобряване на качеството на живота;
- Повишаване на доходите;
- Създаването на заетост;

Към тези въздействия можем да добавим:

- Нарастване на цените на недвижимите имоти, което увеличава доходите на местното население при продажба;
- Диверсифициране на икономиката;
- Намаляване на риска от външни шокове;
- Стимулиране на местното предприемачество;
- Стимулира развитието на търговията, транспорта, селското стопанство, съобщенията и др. отрасли на икономиката.

Освен положителните, развитието на сектора има и отрицателни въздействия, като:

- Нарастване на потребителските цени на стоки и услуги (заради туристите), което оскъпява живота на местното население;
- Нарастване на сезонната трудова заетост.

6.2. Екологични въздействия

На територията на община Девин липсват големи замърсители и като цяло състоянието на околната среда е добро. Големият горски фонд подпомага доброто състояние на въздуха, а множеството защитени територии, стимулиращи развитието на еко туризъм, допринасят за съхранението и популяризирането на идеята за устойчиво развитие и съхранение на ресурсите за бъдещите поколения.

В община Девин действа Програма за управление на отпадъците за периода 2005-2015 г. През м. Юли 2012г. е приет нов Закон за управление на отпадъците, който включва някои основни промени, което налага актуализиране на общинските програми и наредби. Общинска администрация провежда специални инициативи за популяризиране на необходимостта от дейности по опазването на околната среда и сред местното население. Всяка година през м. април се провежда „Седмица на гората“, в която освен почистване на екопътеките на територията на общината, се

СТРАТЕГИЯ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА ДЕВИН 2014-2020

включват и културни събития (през 2014 г. в Девин гостува спектакълът „Овньо льо, вакъл каматан“, правят се представяния на книги, изложби и др.). Ежегодно през м. август се провежда „Седмица на водата“, в която се съчетават спортни и културни прояви.

Атмосферен въздух

Към настоящия момент не е регистрирано влошаване на състоянието на атмосферния въздух в община Девин вследствие от туристическите дейности, въпреки че достъпът до община Девин е изцяло от автомобилен транспорт и увеличението на автомобилния трафик би могло да доведе до временно увеличение на замърсителите във въздуха. Атмосферният въздух в района на общината е под изразено антропогенно влияние през есенно-зимния период, главно вследствие на емисиите от горивните инсталации, но дори тогава натоварването на атмосферата е значително под средните показатели на страната.

Води

Девинска община е богата на качествени източници на питейна вода. Наличните водни ресурси са в състояние да посрещнат нуждите на общината в перспектива. Водите – карстови и минерални, са с изключителни качества и са основен ресурс в общината за нейното социално-икономическо развитие. Водният ресурс не се управлява много ефективно, което добавено към факта, че водопроведната мрежа е остаряла, води до големи загуби по мрежата. На територията на община Девин, обаче, липсват съвременни и ефективни съоръжения за почистване на отпадъчните води, което води до замърсяване на повърхностните води.

Отпадъци

Проблемът с отпадъците в общината към момента на създаване на „Програмата за управление на отпадъците“, е бил сериозен и е давал отражение върху качеството на курортните функции на града и околностите му²⁸. В резултат на изпълнението на програмата, положението се подобрява значително, макар все още да съществува замърсяване с ТБО. В периода 2007-2013 г., в гр. Девин и кв. Настан е въведено разделно събиране на отпадъци от опаковки, което постига значително нарастване на дела на отпадъка от опаковки в общия обем на изхвърления отпадък, но за съжаление договорът с фирмата изпълнител е прекратен, а общината не успява да реализира сама инициативата по-нататък. Към 2014 г. отпадъците се транспортират до регионално депо в с. Барутин.

През 2012г., на територията на община Девин има 42 бр. замърсени площи, с обща замърсена площ 0,597 дка²⁹. Въпреки че на територията на цялата община има организирано сметосъбиране и сметоизвозване за всички населени места (обхванато население 99.8%), все още част от населението продължава да изхвърля отпадъци по

²⁸ Източник: „Програма за управление на дейностите по отпадъците на община Девин 2005-2015 г.

²⁹ Доклад за състоянието на ОС в област Смолян, изготвен от РИОСВ – Смолян, 2012 г.

СТРАТЕГИЯ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА ДЕВИН 2014-2020

скатове към пътищата, деретата и реките. Според данните от Доклада за състоянието на ОС, изготвен от РИОСВ-Смолян, през 2012г. се наблюдава замърсяване на почвената повърхност преди всичко със строителни и битови отпадъци, не са констатирани замърсявания с производствени и опасни отпадъци.

Съгласно данните от анкетното проучване, прилежащите територии и повърхността на язовир „Цанков камък“ се нуждаят от почистване.

Шум

Резултатите от измерванията, извършвани през 2012 г. от РИОСВ-Смолян показват че няма надвишения на допустимите нива на шум на територията на общината от големи промишлени източници. Присъствието на туристите завишава нивата на шума, но населението проявява търпимост в тази посока.

В заключение би могло да се каже, че въздействието на туризма в екологично отношение е по-скоро положително. Част от силните страни в сферата на екологията се дължат на наличието на защитени зони, територии, животни и растения, чието опазване е в основата на развивания екотуризъм. Реализирани са редица проекти с екологично значение, като реконструкция на улични мрежи, на водоснабдителни и канализационни мрежи, изградени за места за отдих, екопътеки и алеи на туриста, разработена е съвместна система за производство и търговия с органични продукти в трансграничните райони.

6.3. Социално-културни въздействия

Туризмът въздейства положително на местната социално-културна система. От една страна, секторът, създавайки заетост, намалява безработицата и повишава доходите на населението. Освен това, в културно отношение, стимулира съхранението на местните традиции и обичаи. Както показват данните от анкетното проучване, отношението на местното население към туристите все още е във фаза „ентузиазъм“ и като цяло обществеността подкрепя развитието на сектора.

Важно е да се спомене, че развитието на туризма и управлението на дестинацията изискват определени специализирани познания, както и умения за комуникация и партньорство сред всички заинтересовани страни. Това се отнася както за предприемачите (основна пречка пред които са недостигът на финансов ресурс и на знания относно създаването и управлението на туристически бизнес), така и сред администрацията (относно стратегическото планиране на развитието на сектора, управлението на дестинацията и взаимодействието с другите заинтересовани страни). Също така, нарастващите изисквания на потребителите изискват определени нива на компетентности и умения и от работещите в сектора. Всичко това поставя въпроса за развитието на човешките ресурси в сектора – необходимостта от постоянно обучение, квалификация и преквалификация на кадрите.

7. МАРКЕТИНГОВА ПОЗИЦИЯ НА ОБЩИНА ДЕВИН

7.1. Туристически продукт на дестинацията

Туристическият продукт е базата за развитие на отрасъла, тъй като продуктът по същество е в основата на нормалното функциониране на стопанските процеси. Туристическият продукт включва целия комплекс от услуги, дейности и събития, предлагани от туристическата дестинация, които туристът възприема като цялостно преживяване.

В условията на „пазар на купувача“ и все по-голяма фрагментация на търсенето, логично туристическият продукт на дестинацията също да се стреми към по-голяма специализация, за да задоволява нарастващите потребности на туристите. В този смисъл можем да говорим за продуктова палитра на дестинацията, която включва видовете туризъм с потенциал за развитие (т.е. налице са ресурси, инфраструктура, търсене и предлагане).

В резултат на извършените анализи и проучвания, вкл. анкетно проучване сред заети и незаети в сектор „Туризм“ лица (проведено за целите на изготвяне на настоящата стратегия), като перспективни за развитие на територията на община Девин са определени следните видове туризъм (продуктови линии):

*Културен, вкл. фолклорен, кулинарен, фестивален

**Спортно-приключенски, вкл. конен, велосипеден, спелеоложки

Използвайки популярната матрица на Бостънската консултантска група за стратегически анализ и планиране, както и теорията за жизнения цикъл на туристическата дестинация, макар и с известни условности, можем да кажем, че във фаза на зрялост към момента на територията на община Девин се намират СПА и балнеоложкият туризъм и ловния и риболовния туризъм, във фаза на растеж са

СТРАТЕГИЯ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА ДЕВИН 2014-2020

селският и приключенският туризъм, а във фаза на въвеждане – еко и културен туризъм.

Задължително условие за успех на всички продуктови линии е провеждането на стратегически маркетингови действия в дългосрочен план.

Таблица 15 *Позиции на туристическите продуктови линии на община Devin спрямо фазите на жизнения цикъл*

Фази	Въвеждане	Растеж	Зрялост	Насищане	Упадък
Специфика	Нова, модерна продуктова линия	Модерна пр. линия, в която се търси усилено и в която се инвестира усилено	Традиционна продуктова линия с наситено търсене, в която инвестициите продължават	Деформирана продуктова линия, от която търсенето се оттегля	Амортизирана продуктова линия с намаляващо търсене
Продуктови линии (видове туризъм с потенциал)	Културен				
	Еко				
		Селски			
		Приключенски			
				Лов и риболов	
				СПА/балнео	

7.2. Цена за потребител на дестинацията

В основата на туристическото търсене стои цената на предлаганите на едро и дребно туристически стоки и услуги в една дестинация, вкл. нощувка, транспорт, храна, развлечения, атракции, специализирани услуги, туристически данък. Средната цена на туристическия пакет в община Devin е по-висока от характерните за Родопите пакети за селски туризъм, поради предлаганите допълнителни услуги от частните предприемачи. Предлагането на специализирани услуги като СПА/балнеология, трекинг с планински водач, проникване в пещери, офроуд, разходка с лода, конен туризъм, наблюдение на диви животни/птици, фолклорни програми и пр.,

СТРАТЕГИЯ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА ДЕВИН 2014-2020

допълнително оскъпява базовия туристически пакет нощувка/транспорт/храна, поради което се нуждае от допълнителна реклама на подходящи целеви пазари.

В този смисъл ефективният маркетинг на дестинацията е решаващ за нейния успех.

Органите на местната власт и местно самоуправление поддържат разумни ценови равнища на плащанията от страна на бизнеса. Размерът на туристическия данък в община Devin през 2014 г. е както следва: за обекти с категория една и две звезди – 0,20 лв, а за обекти с категория 3,4, и 5 звезди – 0,30 лв. Съгласно изискванията на Закона за туризма, размерът на данъка се определя от Консултативния съвет по туризъм на община Devin.

7.3. Дистрибуция

По отношение на дистрибуцията, стратегическата цел на община Devin следва да бъде подчинена на осигуряването и поддържането на информационна и резервационна достъпност на потребителите до предлаганите туристически продукти с цел стимулиране на потреблението. Поради големите различия в типа инвеститори на територията на общината, съществуват големи разлики и в управлението на отделните бизнес единици. Големите предприемачи (СПА хотелите) развиват активна маркетингова и дистрибуционна политика, участват на туристически борси и изложения, партнират си с туроператори и турагенти, имат изградени уеб сайтове и собствени промоционални/рекламни материали. За съжаление, не може да се каже същото за малките предприемачи.

Като недостатъчни може да се определят и усилията на Община Devin за информационно съдействие и обучение на представителите на чуждите туроператори относно потенциала на дестинацията и нейното продуктово многообразие. Задължително следва да се търсят възможности за съвместно провеждане (с бизнеса и местните НПО) на стратегически и тактически маркетингови кампании, които да представят пред български и чуждестранни туроператори и индивидуални туристи на възможностите на община Devin като туристическа дестинация.

Голям успех за община Devin и за нейния туристически сектор е реализирането на проект „Богатствата на Западни Родопи”, чрез който община Devin, съвместно с общините Борино, Брацигово и Доспат, участва през 2013 г. и 2014 г. на туристически изложения в страната и чужбина, разработва печатна реклама – каталози, брошури и дипляни, както и мултимедийни продукти.

Въпреки този успех, обаче, към настоящия момент определено може да се твърди, че в община Devin не се използват ефективно възможностите за директен маркетинг и онлайн дистрибуция, не се използват електронни резервационни системи, община Devin не разполага с електронен туристически портал. Все още общината не разполага и с Туристически информационен център.

7.4. Комуникация

Привлекателността на една туристическа дестинация до голяма степен се основава на представата на туристите за нея, поради което е от изключителна важност адекватното присъствие в информационното пространство на вътрешния и международния пазар. Разработването на общинска комуникационна стратегия, с конкретни годишни планове и дефиниране на желаня имидж, който общината ще се стреми да комуникира към своите потребители е задължителна стъпка, която община Devin трябва да предприеме, за да утвърждава позицията си като туристическа дестинация. Използването на новите технологии и интернет като канал за комуникация е много важно, тъй като те са основен източник на информация за повечето потребители днес. Важен елемент от комуникация с потребителите е наличието на **система** от информационни табла, указателни табели, маркировка и пр., която да улеснява туристите в ориентирането им на място в дестинацията, в избора на възможности за свободното време и в събирането на знания и информация относно бита, културата и живота на местното население.

Основна задача на община Devin по отношение на комуникацията е да осигури тази **информационна система на място в дестинацията**, както и да **разпространява информация за дестинацията към целевите пазари и потребители**.

7.5. Целеви пазари

Както е видно от **Таблица 11**³⁰, основният пазар за община Devin е българският. През 2010 г. чуждите туристи в общината са били 11%, а през 2011 г. делът им спада до 9% от общия брой на туристите.

Въпреки, обаче, че българският пазар е основният за община Devin, не са разработени конкретни предложения за българските туристи. Изключение правят СПА хотелите, които разработват промоционални пакети с различна продължителност, включени услуги, и с различни цени. СПА хотелите предлагат и допълнителни дейности за разнообразяване на свободното време на туристите, и в тези случаи си партнират с доставчиците на съответните услуги.

Привличането на чужди туристи е от изключителна важност за стабилността на сектора – чуждите туристи харчат повече за нощувка, храна и допълнителни дейности. Също така, обаче, те имат по-високи изисквания към чистотата, качеството на обслужване и качеството на предлаганите услуги като цяло.

От данните за националността на чуждите туристи в община Devin през 2010 г. и 2011 г.³¹ (**Фиг. 10**) може да се направи извод за тяхната разнородност, което отразява факта, че не са провеждани промоционални кампании на конкретни пазари с потенциал. През 2010 г. и 2011 г., с най-голям брой са израелските туристи, което се дължи на

³⁰ Източник ТСБ - Смолян

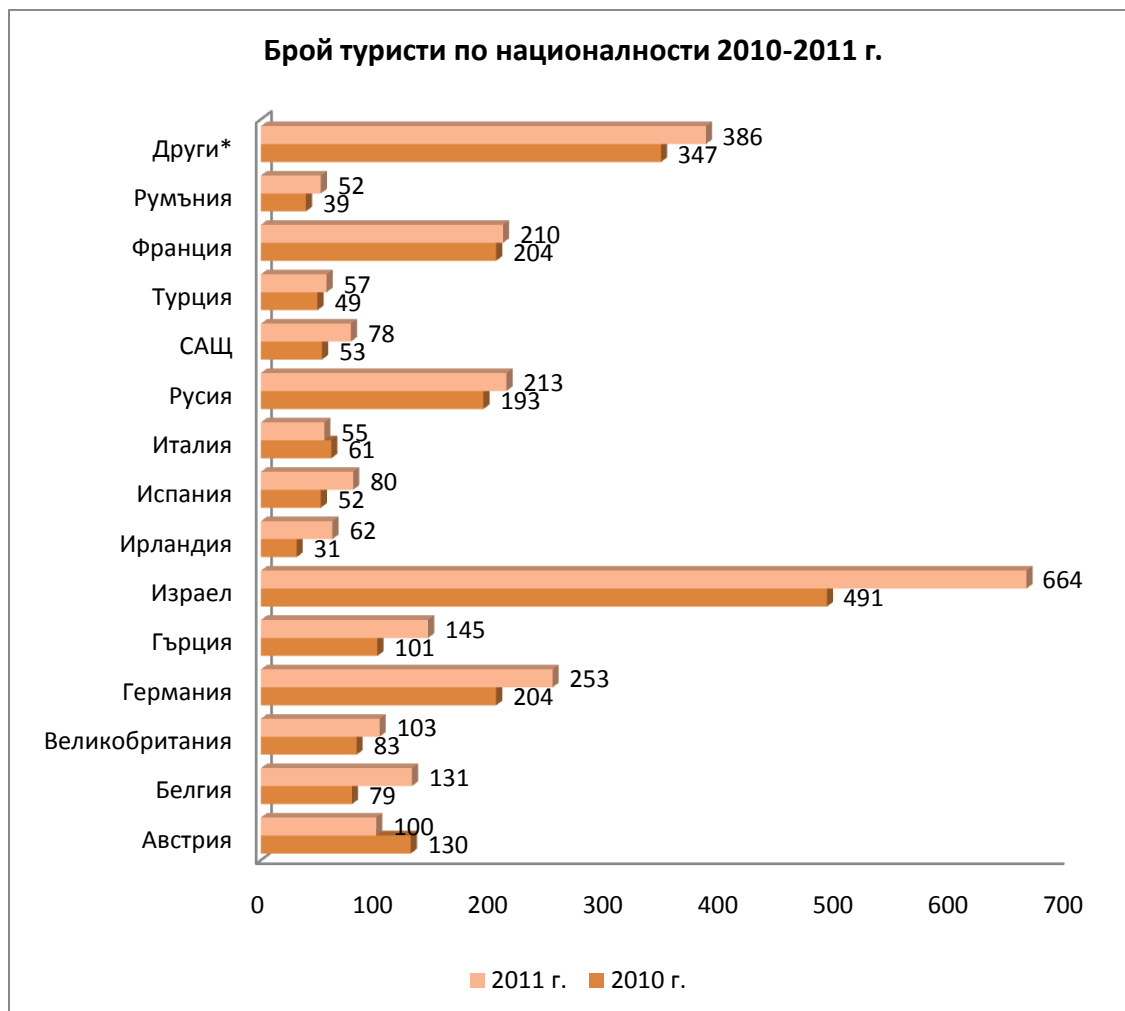
³¹ Източник: „Дирекция Европейски фондове и програми, туризъм и хуманитарни дейности” община Devin

СТРАТЕГИЯ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА ДЕВИН 2014-2020

партньорството на големите хотели с израелски туроператори. Както е видно от следващата таблица (Таблица 16), Израел е сред важните вторични пазари за България.

Фигура 10 Националност на туристите в община Девин, 2010-2011 г.

*Други: Полша, Сърбия, Швейцария, Дания, Холандия, Молдова, Украйна и др.

Данните от **Фиг. 10** показват, че след туристите от Израел, в община Девин са почивали най-много гости от Германия, Франция, Русия, Великобритания, Гърция, Австрия и Белгия. Партньорствата с туроператори от тези държави следва да се задълбочават и да се търсят възможности за целогодишна заетост на легловата база в региона.

По отношение на предлагането на СПА туризма, община Девин попада в Родопската зона³², при силна конкуренция от страна на националните балнеоложки курорти Велинград и Нареченски бани. Задължително за подобряване на пазарните резултати на общината е повишаване на качеството на предлагания туристически продукт в неговата комплексност и многообразие и провеждане на ефективен маркетинг.

³² Източник „Стратегия за устойчиво развитие на туризма, Хоризонт 2030

СТРАТЕГИЯ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА ДЕВИН 2014-2020

В община Девин не са правени подробни изследвания относно профила на туристите, разходите им за допълнителни дейности, очакванията от почивката и удовлетвореността от качеството на предлаганите услуги, което трябва да се промени – подобряването на информационната база на туризма е важна задача за периода 2014-2020 г.

Безспорно, маркетинговата политика на общината следва да бъде съгласувана с тази на туристическия район и с националния маркетинг, за да се оптимизират разходите и да се използват възможностите, които те предлагат.

Таблица 16 Целеви пазари за България³³

	Главни приоритетни пазари	Главни със приоритет	пазари с среден	Вторични пазари	Вторични пазари с ограничено присъствие
Характеристики на пазарите	Големи генериращи пазари с високо посещение към България с перспективи за средно увеличаване на броя туристи към страната	Големи генериращи пазари с перспектива за голямо увеличение към България	с	Сравнително нови пазари, с които са увеличили своя дял в България в пъти през последните 20 години	Отдалечени пазари с огромен потенциал, но с трудности да бъдат приоритетни по финансови и логистични причини
Страни	Много висок приоритет: България, Германия, Русия, Румъния и Великобритания	Гърция, Полша, Холандия, Украйна	Чехия,	Израел, Франция, Австрия, Македония и Унгария	Сърбия, Китай, Япония, САЩ

Поради ограничения финансов ресурс, с който разполага община Девин за маркетинг и реклама, усилията ѝ следва да се съсредоточат на няколко перспективни пазара.

Тъй като общината участва в проект за регионален маркетинг, чрез който вече е излязла на пазари Гърция, Турция, Великобритания, Украйна и Русия, най-разумно би било да се съсредоточат усилията към някои от тези пазари.

Към днешна дата, пазарите Русия и Украйна остават на заден план, предвид нестабилното политическо и икономическо положение в двете държави. Основните усилия следва да се насочат към останалите три пазара.

При наличие на средства и възможности, може да се обмислят дейности за участие на други пазари, например генериращия за българския СПА туризъм пазар Германия,

³³ Източник: Стратегия за бранд България

СТРАТЕГИЯ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА ДЕВИН 2014-2020

както и перспективните пазари Румъния и Сърбия³⁴ или другите главни приоритетни пазари на община Девин.

Таблица 17 *Формиране на целеви пазари за община Девин*

	Главни приоритетни пазари	Главни пазари със среден приоритет	Пазари с ограничен приоритет
Характеристики на пазарите	Големи генериращи пазари с високо посещение община Девин и перспективи за нарастване на броя на туристите	Големи генериращи пазари с перспективи за голямо увеличение на туристите	Отдалечени пазари с огромен потенциал, но с трудности да бъдат приоритетни поради финансови и логистични причини
Страни	България, Франция, Великобритания, Гърция, Турция	Израел, Германия, Испания, Русия	Австрия, Румъния, Сърбия, Италия, САЩ, Белгия, Холандия

Определянето на целевите пазари е изключително важно, тъй като към тях ще се насочат усилията за маркетинг на дестинацията в периода до 2020 г., усилията за развитието на продуктите, за да отговорят на потребностите и очакванията на туристите от тези пазари, развитието на човешките ресурси в сектора и пр.

Предложението за целеви пазари на община Девин е работна хипотеза, създадена въз основа на информация от наличната статистика, Индекса на Приоритетните страни и желанието на заинтересованите страни да развият тези пазари. Необходимо е да се актуализира периодично тази информация, тъй като обстановката в която се развива сектора е изключително динамична, а върху развитието му оказват влияние политически, икономически, технологични и множество други фактори.

Основни характеристики и мотиви при избора на перспективните външни пазари³⁵

Гърция

Гърция е сред пазарите с първостепенен приоритет за националния маркетинг. На гръцкия пазар търсенето превишава предлагането и интересът към СПА почивки и почивки с обиколки, включващи разглеждането на природни и културни забележителности е голям. С най-голям интерес към България са туристите, живеещи в Атина и Северна Гърция (поради лесната достъпност).

³⁴ Източник: Стратегия за устойчиво развитие на туризма в България, Хоризонт 2030

³⁵ Източник: Концепция за развитие на туристически продукт „Боатствата на западни Родопи”

СТРАТЕГИЯ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА ДЕВИН 2014-2020

България има силна пазарна позиция и е най-посещаваната дестинация от гръцките граждани с дял от 18% от пътуванията извън собствената им страна. Гръцките граждани реализират средно 5 нощувки със среден разход на човек на ден 53 евро, 42% от тях отсядат в 4-5 звездни хотели, 27% в 3-звездни хотели, като потенциал имат и новите 2-звездни и семейни хотели. Израен е интересът към пакети „всичко включено в цената“. България е изгодна дестинация с много положителен имидж на пазар Гърция.

Гръцките туристи в България са млади хора и хора на средна възраст (с акцент върху тези до 34-годишна възраст), принадлежащи към групи с по-високи средни и високи доходи и предимно с високи нива на образование. С 15% делът на семействата с деца пътуващи за България е по-скоро нисък, например по-нисък от този за Турция.

По данни на гръцките туроператори, към настоящия момент гръцките туристи практикуват както следва:

- 38% - почивка с обиколка
- 13% - градска почивка
- 7% почивка в провинцията
- 5% лятна почивка в планината
- 2% СПА и уелнес

По отношение на използвания транспорт 39% пътуват с автомобил и 31% с автобус. Въпреки това, туристическите агенции и туроператори са най-важните канали за резервация. Тъй като те предлагат своите продукти онлайн, с участието в техните каталози ще се подобри присъствието на България и в Интернет пространството в Гърция.

Важно е да се отбележи, че от гледна точка на потребителите, България е конкурентоспособна и привлекателна за СПА/балнеоложки туризъм, налице е висока информираност и интерес. България е атрактивна основно за ски туризъм, към който също може да се добавят СПА пакети и културни обиколки. Селски, екотуризъм и самостоятелен продукт за културен туризъм са неперспективни на пазар Гърция.

Тези данни показват, че туристическият продукт СПА и комбинацията СПА/културен туризъм на община Devin имат всички шансове за добра пазарна реализация на пазар Гърция. Те могат да се предлагат през всички сезони.

За лятото и есента на гръцкия пазар би било практично да се изпробва и успеха на приключенска почивка, включваща обиколка в общината с езда и културнопознавателни маршрути, СПА и фолклор.

За зимния сезон имат потенциал СПА пакети и културни обиколки, предлагани самостоятелно и добавени към ски почивките в Пампорово.

Турция

Турция е страна с второстепенно значение за националния маркетинг, но тя все още спада към средните по големина чуждестранни генериращи пазари за България (около 190,000 пътувания през 2009 г., 2004,103 пътувания през 2010 г. и 184 835 пътувания през 2011 г.). България има един среден по големина пазарен дял на турския пазар на задгранични пътувания (5%). Като цяло, България се класира на пето място сред задграничните дестинации за турските граждани и нейната пазарна позицията е малко по-силна от тази на Гърция (4%) или Румъния (3%). Разходите на турските граждани при задгранични пътувания са около 65 евро за нощувка и нареждат Турция сред така наречените пазари със средни разходи в Европа.

Около 60% от всички посещения на турски граждани в България са ваканционни пътувания, но бизнес пътуванията, с дял от 30%, също са от значимост. Понастоящем обиколките са най-често предприеманият вид почивка от турските посетители в България. Турските граждани реализират средно 9 нощувки у нас със среден разход на човек на ден 51 евро.

Турските туристи в България обикновено са млади хора и такива на средна възраст (до 54 годишни), предимно високо образовани и принадлежащи най-вече към групи, които получават над средните или високи доходи.

Информация се събира от Интернет, приятели и познати, туристически агенции. Пътува се основно с автомобил и автобус, начините за резервация са разнообразни – директни резервации, транспортни превозвачи, туристически агенции, но делът на пристигащите без резервация е висок – 40%.

На пазар Турция нашата страна не е атрактивна с морския си туризъм, а се свързва с почивки на планина, походи сред природата и туристически обиколки. Този факт, допълнен с географската близост на пазара определя избора му като перспективен за община Devin.

Освен това, в следващите три години, турските граждани, които се интересуват от почивка в България биха предприели:

- Обиколка за разглеждане на забележителности – 78%
- Лятна почивка в планината и почивка с походи – 60%
- Почивка за отпих в провинцията (селски и еко туризъм) – 60%
- СПА/балнео почивка – 55%
- Почивка с риболов – 35%
- Почивка с езда на коне – 25%
- Ловен туризъм – около 20%

При разработването на рекламна кампания следва да се има предвид, че според изследването на населението, България няма имидж като туристическа дестинация за голяма част от турските граждани и те нямат представа за това, което България предлага. Въпреки това, когато България има имидж, той често е много положителен. Красива и зелена природа, много добри възможности за зимни спортове, лесна

СТРАТЕГИЯ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА ДЕВИН 2014-2020

достъпност, изгодни цени, приятелски настроени хора, много възможности за забавление – и също така много важно, по-голяма свобода и либералност, отколкото в Турция - са положителните аспекти, свързвани с България.

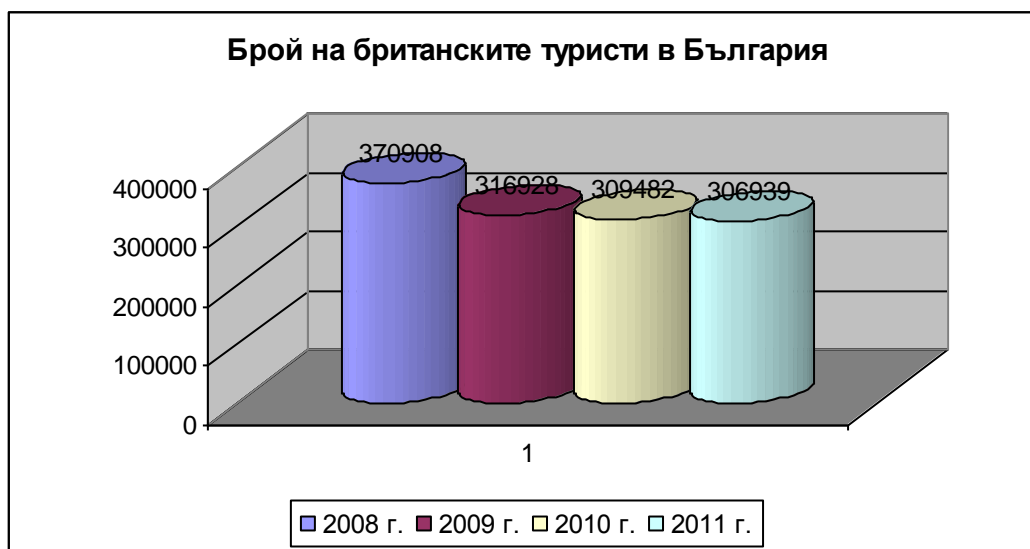
Изображенията и цветовете асоциирани с България са свързани с природата (полета, гори, планини), а ценностите, свързвани с България са най-вече за искрени и топли хора и усещането за свобода.

Великобритания

Великобритания е вторият по големина генериращ пазар на задгранични пътувания в Европа след Германия, с 66 млн. задгранични пътувания на британските граждани за 2008 г. Брутният вътрешен продукт на глава от населението за 2009 г. е 34 618 щ. д. и е доста по-висок от средния за 10-те генериращи пазара – 20 550 щ.д.³⁶ Средните разходи за нощувка (включващи всички разходи) на британските туристи у нас е 137 евро и е най-висок, като това са най-високите разходи, сравнени с останалите 9 пазара.

В периода 2007 г. – 2009 г. се наблюдава спад в пътуванията на британските граждани у нас с 19%. През 2010 г. и 2011 г. броят на пътуванията запазва нивото от 2009 г. (Фиг. 11).

Фигура 11 Брой на британските туристи в България 2008-2011 г.³⁷

Великобритания е среден генериращ пазар за България, докато страната ни има само 1% пазарен дял сред задграничните дестинации за британските туристи.

Около 65% от почивките на британските граждани у нас са почивки море, следвани от ски почивки 13%, почивка в провинцията – около 8%, почивка с обиколка –6% Престоят на британските граждани е средно 9 нощувки.

³⁶ Източник: Доклад за Великобритания от проучванията, проведени на 10-те генериращи пазара

³⁷ По данни на НСИ

СТРАТЕГИЯ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА ДЕВИН 2014-2020

Основните предлагани от британските туроператорите почивки в България са море - 53% от туроператорите предлагат Северното черноморие, 40% предлагат южното; 47% предлагат почивки със зимен спорт; 27% предлагат почивки с походи.

СПА/балнео почивки, еко и селски туризъм не се предлагат често на пазар Великобритания. Тъй като основен източник на информация за британските туристи е Интернет – 59%, следван от туристическа агенция – 42%, качествено присъствие в мрежата е решаващ фактор за повишаване на информираността относно възможностите на региона и привличане на туристи. С добър сайт и профили в социалните мрежи, регионът може да информира широки публики за своите възможности. Освен това, ако се създаде собствена база данни с всички лица, пренощуващи в региона, това ще позволи прилагането на ефективни съвременни маркетингови инструменти като имейл маркетинг, промоции, дискаунти и др.

Въз основа на данните от Проучването³⁸ след туристите, практикуващи специализирани форми на туризъм у нас, сред които в нишите селски и еко туризъм делът на британските туристи е най-голям (средно около 36%), **за региона на община Devin ще бъде полезно установяването на контакт с британски туропреатори, предлагащи специализираните форми на туризъм.**

7.6. Потребителско търсене

Резултатите от проведените проучвания сред българските и чуждите туристи, почиващи в страната в периода 2009-2010 г., във връзка с реализираният от МИЕТ Проект BG 161PO001/3.3-01/2008/001-1 “Маркетингови проучвания и оценка на ефективността на националния маркетинг”, финансиран от Европейския фонд за регионално развитие и от държавния бюджет на Република България по Схема за безвъзмездна финансова помощ BG 161PO001/3.3-01/2008 „Подкрепа за ефективен национален маркетинг на туристическия продукт и подобряване на информационното обслужване”, показват следното по отношение на планираните почивки и бъдещото поведение на туристите:

- ✓ 90% от българите³⁹, почивали в страната, заявяват желание да почиват отново в нея, в рамките на следващата година;
- ✓ Нараства делът на планираните почивки извън активните сезони: 11,2% през 2010 г. срещу 6,5% през 2009 г., а делът на летните почивки намалява от 46,4% на 37,6%;
- ✓ Най-предпочитани остават морският – 52%, културният – 33,6%, СПА/балнеоложкият – 31,5%, екотуризмът – 25%, селският – 20,1%, риболов – 10%

Проучването, проведено по поръчка на МИЕТ през 2010 г. сред чужденците, практикуващи специализирани форми на туризъм у нас, показва че:

³⁸ Проучвания на чуждестранните посетители в България, специализиран туризъм, 2010 г., извършено по поръчка на МИЕТ

³⁹ Източник: Проучване сред българските туристи, извършено през 2010 г. по поръчка на МИЕТ

СТРАТЕГИЯ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА ДЕВИН 2014-2020

- ✓ България е привлекателно направление за развитие на Балнео/СПА, културен, еко и селски туризъм;
- ✓ приключението е ключов акцент при предлагането на специализирани форми на туризъм;
- ✓ факторите, определящи избора на дестинация са: природата, специалното изживяване и допълнителните услуги;
- ✓ склонност за съчетаване на преживяванията: 28% практикуват един вид туризъм, 46% - два, а 26% три и повече;

Тези данни за потребителското търсене показват, че ресурсите на община Devin са отлична предпоставка за успешно развитие на сектора. Необходима е гъвкавост при формирането на предложенията и пакетите за българските и чуждите туристи. Необходимо е също така специалистите по туризъм от общинска администрация, със съдействие от представителите на бизнеса, да провеждат собствени детайлни проучвания относно предпочитанията и очакванията на туристите с цел задоволяване на техните потребности и увеличаване на пазарния дял на община Devin в предлагането на туристически услуги в страната и чужбина. Необходимо е община Devin, съвместно с бизнеса, да извърши „инвентаризация” на кадрите в туризма и да планира обучения за повишаване на квалификацията и компетенциите на заетите в сектора.

7.7. Профил на туриста⁴⁰

Съвременният профил на потребителя на туризъм и развлечения в световен мащаб се отличава със следните характеристики:

- Той търси „иновативен туристически продукт” - съчетаването на стандартна услуга със специфичен продукт, отговарящ на интересите на туриста – спорт, винопроизводство, музика и култура
- Притежава туристически опит, който му позволява да оцени стойността на туристическите услуги и да избере най-доброто съотношение цена-качество. Решението за почивка е ценово ориентирано
- Изисква повече, защото разполага с повече информация. По-информиран е за продукта като цяло и за съответната туристическа дестинация. Знае, че участва в един пазар на предлагане, а не на търсене. Това го превръща в много гъвкав и непостоянен по отношение на потребителските критерии и при вземането на туристически решения
- Търси „хитов” продукт, като поклонническият туризъм
- Исква да бъде по-активен като потвърждение на своята индивидуалност. Не само участие в преживяването, но и сам избира елементите му. Търси самореализация

⁴⁰ Източник: Стратегия за устойчиво развитие на туризма в България, Хоризонт 2030

СТРАТЕГИЯ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА ДЕВИН 2014-2020

- Желает да задоволи повече свои духовни интереси, защото е по-образован
- Освен от основния продукт, е заинтересован и от наличието на допълнителни програми
- Разделя на части престоя си. Почивките да са по-кратки и повече на брой, като се разделят през цялата година
- Изкушава се от различни ежедневни дестинации и продукти или екзотични, приключенски пътувания с дълги маршрути
- Запазва предпочитанията си към традиционните и сравнително близките дестинации
- Търси повече туристически продукти и пакети. Търси повече престой сред природата, приключение, екзотика, риск, спорт наред с класическите продукти – отдих, култура и кулинария
- Притежава по-развито съзнание за щадящо и устойчиво ползване на природната среда, под което разбира развитие между природния пейзаж и урбанизацията, както и възможността да се наслади интензивно
- Желает да установи нови контакти с местното население. Искат да бъде добре посрещнат и приет, да се интегрира в нови среди
- Използва повече на брой и по-разнообразни информационни източници за вземане на решение за туристически пътувания. Доминиращият източник за чужденците е туристическата агенция, най-подходящият комуникационен канал е интернет. Не трябва да се пренебрегват и неформалните канали (близки и познати), както и значението на предишния опит

7.8. SWOT анализ⁴¹ на туризма в община Devin

Таблица 18 SWOT анализ

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
<ul style="list-style-type: none">- Благоприятни физикогеографски Дадености за развитие на туризъм:• красива природа• отлични климатични условия• наличие на лечебни минерални води• природни феномени и пещери• естествени красиви местности с рядко срещана флора и фауна• множество защитени територии- Наличие на антропогенни ресурси – богато културно-историческо наследство- Наличие на екопътеки- Екологично чист район- Гостоприемно местно население- Готовност на общинските власти за	<ul style="list-style-type: none">- Недостатъчно познаване на нуждите на туристите;- Недостатъчна информираност у потребителите;- Затруднено обслужване на туристите поради липса на информационен център;- Липса на информация в интернет относно възможностите на региона;- Слаба рекламна и комуникационна политика;- Липса на добре подготвени кадри в туризма (основно - слаба чуждо-езикова подготовка);- Недостатъчно партньорство между

⁴¹ Източник: ОПР Devin 2014-2020 г.

СТРАТЕГИЯ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА ДЕВИН 2014-2020

<p>партньорство</p> <ul style="list-style-type: none">- Активни частни предприемачи, които развиват алтернативни форми на туризъм- Наличие на разнокатегорийна настанителна база- Наличие на балнеологични курортни центрове и инфраструктура за балнео и СПА туризъм - вътрешни и външни басейни, наличие на медицински специалисти- Традиции в организирането на индивидуален лов от ДЛС "Извора"- Отлични условия за риболовен туризъм- Традиции в конния туризъм- Традиции в предлагането на пещерен туризъм- Вкусна местна храна	<p>заинтересованите страни - частни инвеститори, неправителствен сектор и общински власти;</p> <ul style="list-style-type: none">- Недобра връзка между хотелиерите и музея /музейната сбирка/ на територията на Devin;- Лоша транспортна инфраструктура- Недостатъчно атрактивни културни събития, които да привлекат туристи;- Отсъствие на съпътстващ туристически продукт;- Липса на добра туристическа интерпретация относно културно-историческото наследство;- Липса на архитектурни и археологически паметници с национално значение;
<p>ВЪЗМОЖНОСТИ</p> <ul style="list-style-type: none">- Утвърждаване на гр. Devin, като СПА и балнеологичен център и популяризиране на останалите възможности за туризъм – подобряване снабдяването с минерална вода Изучаване и популяризиране на културното Наследство- Социализиране и популяризиране на нови атрактивни туристически места/обекти;- Създаване на ярки събития/фестивали, които да привличат туристи;- Изграждане на партньорства с туроператори и природозащитни организации като БДЗП (партньор на Bird Life International за България и др.)- Реализиране на ефективна рекламна политика- Подобряване на партньорството между местните предприемачи, НПО и общинска администрация- Създаване на силен бранд на местния туризъм в отговор на засилващата се конкуренция- Затвърждаване на позициите на	<p>ЗАПЛАХИ</p> <ul style="list-style-type: none">- Недостатъчен финансов ресурс - липса на частни инвестиции, слабо усвояване на средства от донорски програми, недостатъчно средства в общинския бюджет- Ненадграждане на резултатите от завършени проекти в областта на туризма- Засилваща се конкуренция от страна на съседни дестинации /Широка лъка, Чепеларе, Момчиловци, Източни Родопи, /- Променлива нормативна база - намаляване на приходите в общинския бюджет- Предоставяне на услуги с качество под очакванията на туристите и ниска конкурентоспособност на сектора- Влошаване на екологичната обстановка- Спад на туристическия поток, като резултат от влошено водоснабдяване- Намаляване на туристическия поток поради влошаване на икономическото състояние на туристите- Задълбочаване на демографските проблеми и миграцията на населението- Задълбочаване на тенденцията за наличие на нелегализирани обекти

общината на традиционните пазари и излизане на нови такива

- Побратимяване с градове в Гърция и др. европейски страни
- Привличане на външни инвестиции
- Изграждане на нова и реконструкция на съществуваща инфраструктура
- Разработване на туристически продукт, за който има потенциално търсене;
- Подобряване на обслужването в туризма и качеството на предоставяните услуги
- Повишаване квалификацията на кадрите и въвеждане на стандарти за качество
- Създаване на специална карта с маршрутите на културни, природни и исторически забележителности, предназначена за туристи
- Обновяване и популяризиране на старата част на с. Беден, представляваща архитектурен паметник за региона;
- Изграждане на етнографски комплекс и оползотворяване на потенциала на фолклорния, културния и селския туризъм

8. ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ

Като туристическа дестинация, към 2014 г., община Девин не е разгърнала пълния си потенциал. Направеният анализ на състоянието на сектора показва ниска заетост на легловата база, въпреки постоянния ръст в броя на туристите в периода 2009-2012 г., ниски печалби, лошо състояние на базовата инфраструктура, недостатъчна квалификация на персонала, слаба диверсификация на туристическия продукт, липса на значими културни събития, слаба комуникация и координация в между заинтересованите страни, слаба маркетингова и промоционална политика.

Ако към тях добавим влошената възрастова структура на населението, силните миграционни процеси и тенденцията за обезлюдяване, в следващите години секторът може да бъде изправен пред сериозни проблеми.

Същевременно туризмът е сектор, чието влияние и значимост нараства постоянно в световен мащаб. Той осигурява над 9 % от световния брутен вътрешен продукт, като прогнозите са за годишен ръст от 4.4% до 2023 г. Приносът на туристическата индустрия в световния БВП през 2012 г. е 6 630.4 млрд. щ.д, като прогнозите са през 2023 г. туристическата индустрия да осигурява 10 507.1 млрд. щ.д. От значение е също да се отбележи, че **туризмът стимулира развитието на други свързани с него отрасли на икономиката**, и по-конкретно на търговията, транспорта, съобщенията, селското стопанство, производството на стоки за бита и др. Наред с високия си икономически потенциал, той играе и **важна социална роля**, оказвайки значително влияние върху заетостта на населението. В него са ангажирани 261 млн. души или 8.7 % от общата работна сила по света. Очаква се броят на заетите в туристическата индустрия в света да нараства средно с 2.4% годишно и през 2023 г. да достигне 337 млн. или 9.9% от общата заетост.⁴²

Това показва, че при правилно управление на ресурсите, туризмът може да играе решаваща роля за подобряване на икономическото състояние на община Девин и нейното население като по този начин ограничи негативните тенденции за обедняване и обезлюдяване. **Инвестициите в кадри, инфраструктура и маркетинг, са важна предпоставка за успех.**

Прави впечатление, че сред предприемачите културният туризъм остава недооценен – само 12% от анкетираните лица го посочват като перспективен⁴³. Възможно е това да се дължи на лошото състояние на археологическите и архитектурни паметници. Развитието на културния туризъм следва да се търси в аспект – съхраняване на нематериалното културно наследство – фолклор, обичаи и традиции, тъй като активната работа на читалищата е запазила традициите и следва да бъде подпомагана. Чрез включване на съществуващите занаяти (напр. чрез организирането на демонстрационни центрове като уличка на занаятите или занаятчийско-етнографски комплекс) в туристическото предлагане и намиране на пазар на изделията на занаятчиите, може да се избегне тяхното естествено отмиране. Чрез организиране на

⁴² Източник: Стратегия за устойчиво развитие на туризма в България, Хоризонт 2030

⁴³ Източник: Аналитичен доклад за целите на разработването на ОПР и Програма за устойчиво развитие на туризма 2014-2020 г.

СТРАТЕГИЯ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА ДЕВИН 2014-2020

кулинарни фестивали и др. подобни форми също може да се популяризира региона и да се увеличава туристопотока на територията на община Devin. Социализирането на културни паметници и обекти е свързано с по-големи разходи и е нереалистично да се очаква, че ще бъде спешно осъществено. Археологическите паметници на територията на общината са 98, повечето от тях са с местно значение, но са непроучени и в лошо състояние, включително и обектите с интересна история като крепостите Беаднос и Кавурското кале. Тъй като по принцип съществува интерес към разнообразяване на туристическите пакети с културни елементи и поради силната конкуренция в страната и региона, необходимо е община Devin да търси финансов ресурс за реставрация и социализация на културните обекти с потенциал.

Търсенето на решения за посочените от предприемачите в хода на обсъжданията на Стратегията проблеми и реализирането на посочените мерки, също ще допринесе до пълноценно развитие на сектора:

- Рехабилитацията на водопровода от с. Беден до гр. Devin;
- Възстановяването на обществената баня в с. Беден;
- Изграждане и благоустрояване на паркове и екопътеки;
- Социализиране на нови културни и природни забележителности;
- Липсата на популярни фестивали и културни събития;
- Недостиг на квалифицирани кадри;
- Слаба рекламна политика;
- Необходимост от създаване на цялостна система за управление на процесите в туризма;
- Необходимост от благоустрояване на нови атрактивни туристически места за по-дълго пребиваване в дестинацията и поставяне на повече информационни и указателни табели за улеснение на туристите.

За да бъдат анализите и прогнозите относно пазарите и потребителите и изобщо за развитието на сектора, максимално точни, необходимо е общинска администрация да изгради система за събиране, обработване, анализиране и обобщаване на необходимата изходна информация – чрез провеждане на проучвания (относно националността, възрастта и предпочитанията на туристите, разходите за допълнителни услуги, нагласата за ползване на допълнителните услуги, мотивиращи фактори за избор на дестинацията, вида практикуван туризъм, начин на резервиране на ваканция, източници на информация, канали за продажба и т.н.)

За да се повиши използваемостта на легловата база са необходими следните действия:

- изграждане на атрактивен имидж и провеждане на ефективен маркетинг и реклама на дестинацията за нейното популяризиране;
- обогатяване и разнообразяване на предлагания туристически продукт и създаване на комбинирани пакети в съответствие с потребителското търсене и развитие на целогодишни форми на туризъм – културен, селски, еко и др.

СТРАТЕГИЯ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА ДЕВИН 2014-2020

- обогатяване на културния и спортен календар на община Devin чрез провеждане на ярки национални и международни прояви, които да увеличат туристопотока.
- активно участие в туристически район Родопи и максимално оползотворяване на възможностите за регионален маркетинг.

9. ПРОГРАМА ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА

9.1. *Визия*

Община Девин – ярка и привлекателна целогодишна дестинация за алтернативен туризъм

Тази визия ще бъде изпълнена чрез фокусиране развитието на общината като атрактивно място за алтернативен туризъм в неговите многообразни форми чрез ефективно използване на наличните ресурси, подобряване на партньорството и сътрудничеството между всички заинтересовани страни и увеличаване на инвестициите в сектора.

9.2. *Обща цел*

За постигане на желаната визия за периода 2014-2020 г. пред община Девин е поставена следната обща цел:

Развитие на устойчив, конкурентоспособен и екологосъобразен туристически сектор в община Девин

За постигане на общата цел са дефинирани следните Стратегически цели, които са в съответствие и с политиките за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж на ЕС според Стратегия Европа 2020, както и с проекта на Стратегия за устойчиво развитие на туризма в България с хоризонт 2030 г.

Стратегическа цел 1. Усъвършенстване на структурата на туристическия продукт и превръщане на общината в познаваема и предпочитана дестинация за алтернативен туризъм

Стратегическа цел 2. Увеличаване на инвестициите в туризма и приходите от него чрез повишаване на привлекателността на дестинацията и качеството на услугите

Стратегическа цел 3. Подобряване на туристическата и прилежаща инфраструктура в община Девин и опазване на околната среда

Стратегическа цел 4. Развитие на човешките ресурси и изграждане на работещи взаимоотношения между заинтересованите страни в Туристическия сектор

СТРАТЕГИЯ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА ДЕВИН 2014-2020

Програмата за туризъм е съобразена със стратегическите цели на ОПР, в която втората цел е посветена на устойчивото развитие на туристическия сектор:

Стратегическа цел 2: Насърчаване на културното и туристическото развитие на базата на принципите за устойчиво местно развитие

В ОПР за нейното постигане е определен следния приоритет:

Приоритет 2 – Ефективно използване на местния природен и културен потенциал за устойчиво развитие на туризма и постигане на продуктово разнообразие.

За постигането на общата цел на Програмата за устойчиво развитие на туризма в община Devin за периода 2014-2020 г. са определени следните приоритети и специфични цели:

9.3. Специфични цели и приоритети:

Приоритет I. Разнообразяване и повишаване качеството на предлагания туристически продукт и създаване на предпоставки за устойчивото му развитие

Приоритет II. Провеждане на ефективни маркетингови и рекламни кампании и подобряване на информационния обмен и инвестиционния климат

Приоритет III. Подобряване на базовата и туристическата инфраструктура и развитие на екологосъобразен туризъм

Приоритет IV. Създаване на подходящи управленски и организационни структури за управление на туристическата дестинация

Приоритет I – Разнообразяване и повишаване качеството на предлагания туристически продукт и създаване на предпоставки за устойчивото му развитие

СЦ 1.1. Подкрепа за развитието на алтернативни, специфични местни форми на туризъм - балнеоложки, лечебен, СПА, селски, спортен, еко, спелео, конен, ловен, риболовен, културен, кулинарен, фестивален, зимен и ски туризъм

СЦ 1.2. Реализиране на съвместни проекти с бизнеса и гражданските сдружения

Приоритет II. Провеждане на ефективни маркетингови и рекламни кампании и подобряване на информационния обмен и инвестиционния климат

СЦ 2.1. Въвеждане на съвременни технологии за обслужване, информация и реклама

СЦ 2.2. Изграждане на силен бранд на дестинацията, основаващ се на конкурентни предимства на община Devin в отговор на засилващата се конкуренция

СЦ 2.3. Осъществяване на информационни и комуникационни кампании сред туроператори и партньори за подобряване на дистрибуцията на дестинацията

СЦ 2.4. Съдействие за увеличаване на частните инвестиции в сектор туризъм

Приоритет III – Подобряване на базовата и туристическата инфраструктура и развитие на екологосъобразен туризъм

СЦ 3.1. Изграждане и поддръжка на туристическа инфраструктура

СЦ 3.2. Социализиране на природни и културни обекти с туристически потенциал

СЦ 3.3. Изграждане и/или ремонт на базова инфраструктура и подобряване на околната среда в населените места в община Devin

Приоритет IV. Създаване на подходящи управленски и организационни структури за управление на туристическата дестинация

СЦ 4.1. Подобряване на информационната основа на туризма – статистика, проучвания, анализи, прогнози

СЦ 4.2. Повишаване капацитета на общинска администрация за планиране и управление на туристическите дейности

СЦ 4.3. Подобряване на партньорството и комуникацията между заинтересованите страни

10. ПЛАН ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ПРОГРАМАТА

Инициатор и отговорник за изпълнението на дейностите, изброени по-долу, е Общинска администрация – Devin. По отношение на дейностите, свързани с подобряване, диверсифициране и реклама на туристическия продукт, общината ще сътрудничи с Министерство на икономиката и енергетиката, Министерство на младежта и спорта, Министерство на културата. По отношение на инфраструктурните проекти и околната среда, общината ще сътрудничи с Министерство на регионалното развитие, Министерството на инвестиционното проектиране, Министерство на земеделието и храните – Държавен фонд «Земеделие» и Министерство на околната среда и водите (МОСВ)/РИОСВ, а по-отношение на развитието на човешките ресурси – с Министерство на образованието, Министерство на труда и социалната политика и Агенцията по заетостта. В зависимост от спецификата на проектите, ще се търсят сътрудничество и с Министерство на вътрешните работи (Гранична полиция, КАТ).

Партньори при изпълнение на дейностите в съответствие с насочеността им, могат да бъдат кметства, действащи неправителствени организации в областта на туризма (напр. Сдружение на хотелиерите и ресторантьорите «Девин-Родопска приказка», Пещерен клуб «Силивряк», ТД «Орфей – 1970», БЛРД-Девин, БААТ и др., сдружения в областта на културата, обучението, спорта, лова и риболова, опазване на околната среда (напр. Българско дружество за защита на птиците и др.), училища, читалища, местни фирми и т.н.

В графата срок (за изпълнение) на дейностите от Плана се използват три вида записи, както следва:

- ☛ **Текущ** – когато срокът за изпълнение покрива целия период за изпълнение на Програмата (2014 – 2020 г.) или конкретните дейности имат периодичен или редовен характер, установен и на базата на други стратегически документи или споразумения;
- ☛ **2014 – 2016 г.** – показва дейностите, които трябва да бъдат реализирани приоритетно в началото на срока на изпълнение на Програмата, за да могат да бъдат постигнати планираните цели;
- ☛ **2017 – 2020 г.** – показва дейностите, чието изпълнение трябва да се извърши в срока на времетраене на Програмата, за да бъдат постигнати планираните цели, но които поради своята значимост или планиран ефект, не предполагат непременно спешност за реализация.

Таблица 19 Приоритети, мерки, индикатори, срокове

Наименование на проект/дейност	Индикатор	Срок
Приоритет I – Разнообразяване и повишаване на качеството на предлагания туристически продукт и създаване на предпоставки за устойчивото му развитие		
СЦ 1 - Подкрепа за развитието на алтернативни, специфични местни форми на туризъм - балнеоложки, лечебен, СПА, селски, спортен, еко, спелео, конен, ловен, риболовен, културен, кулинарен, фестивален, зимен и ски туризъм		
Мярка 1.1. Организиране на ярки събития с регионален, национален и международен обхват – спортни и културни (велопоходи, състезания по риболов, конен спорт, фолклорни надпявания, кулинарни фестивали и др.)		
Провеждане на кулинарен фестивал – „Майсторството на девинските кулинари”	Брой фестивали	Текущ
Провеждане на майсторски клас по писане/пеене/рисуване/фотография – с участието на известни личности	Брой м. класове	Текущ
Провеждане на регионални и национални спортни прояви – риболов, конен спорт, колоездене и др	Брой прояви	Текущ
Провеждане на конгрес/кръгла маса/дискусия по проблемите на балнеологията и СПА, селски туризъм и др.	Брой кръгли маси, конгреси, дискусии	Текущ
Мярка 1.2. Разработване на съвместни туристически продукти със съседни страни и други целеви пазари		
Създаване на партньорства с общини, развиващи туризъм (в страната и чужбина), побратимяване с градове и общини със сходни ресурси	Брой партньорства	2014-2016
Обмен на знания и опит, внедряване на добри практики	Брой въведени добри практики	Текущ

СЦ 2. Реализиране на съвместни проекти с бизнеса и гражданските сдружения		
Мярка 2.1. Разработване на съвместни проекти с бизнеса и сдруженията на граждани и браншови организации		
Провеждане на съвместни мероприятия на общината и бизнеса	Брой мероприятия	Текущ
Целенасочена съвместна работа за подобряване на имиджа на туристическата дестинация	Подобрен имидж на дестинацията	Текущ
Мярка 2.2. Осигуряване на подкрепа за дейността на туристическите сдружения и бизнес и местните занаятчии		
Безплатно включване на местния туристически бизнес в рекламните материали на общината	Брой рекламни материали на общината	Текущ
Учредяване на общинска награда за качество и/или принос в развитието на дестинацията	Брой награди	Текущ
Подкрепа за възстановяването на местни занаяти чрез организиране на изложби, уличка на занаятите, ателиета за участие на туристите в изработването на изделия, създаване на места за продажба на изделията и др.	Брой реализирани изложби, ателиета и т.н.	Текущ
Оказване на медийна подкрепа на туристическия бизнес при популяризиране на предоставяните услуги в общината	Брой медийни кампании в подкрепа на бизнеса	Текущ
<u>Приоритет II. Провеждане на ефективни маркетингови и рекламни кампании и подобряване на информационния обмен</u>		
СЦ 1. Въвеждане на съвременни технологии за обслужване, информация и реклама		
Мярка 1.1. Улесняване на предприемачите с предоставяне на електронни услуги и достъп до информация онлайн		

СТРАТЕГИЯ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА ДЕВИН 2014-2020

Предоставяне на електронни услуги за туристическия бизнес от страна на общината	Брой услуги	
Мярка 1.2. Изграждане и поддържане на информационен сайт, който да разкрива потенциала на региона и да улеснява туристите в намирането на информация за дестинацията, нейните предимства и предоставяните услуги		
Изграждане на информационен сайт за туризма в община Девин	Изграден сайт	2014-2016
СЦ 2. Изграждане на силен бранд на дестинацията, основаващ се на конкурентни предимства на община Девин в отговор на засилващата се конкуренция		
Мярка 2.1 Дефиниране на характеристиките на бранда „Община Девин“		
Провеждане на проучвания и обсъждания относно изграждането на бранда „Община Девин“ като туристическа дестинация с участието на всички заинтересовани страни	Брой проведени обсъждания; Брой участници	2014-2016
Формулиране на конкурентните предимства и насоки за развитие на сектора	Формулирани насоки за развитие	2014-2016
Мярка 2.2. Популяризиране на бранда „Община Девин“		
Провеждане на ефективни рекламни и промоционални дейности и връзки с обществеността, насочени към точните целеви групи и целеви пазари	Брой проведени кампании	Текущ
Участие на регионални, национални и международни туристически изложения	Брой участия	Текущ
Изграждане на силно присъствие в интернет	Брой на проведените кампании в интернет	2014-2016
СЦ 3. Осъществяване на информационни и комуникационни кампании сред туроператори и партньори за подобряване на дистрибуцията на дестинацията		
Мярка 3.1. Провеждане на срещи, инфотурове и експедиентски пътувания за български и чужди туроператори за представяне потенциална на община Девин		

СТРАТЕГИЯ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА ДЕВИН 2014-2020

Провеждане на регионална туристическа борса, инфортурове, експедиентски пътувания	Брой борси, брой участници, брой партньорства, брой сключени договори с туроператори	2017-2020
Провеждане на семинари и конгреси по въпросите на туризма	Брой събития	Текущ
Провеждане на информационни рекламни дни за представяне на дестинацията в други страни, общини, градове	Брой събития	2014-2016
СЦ 4. Съдействие за увеличаване на частните инвестиции в сектор туризъм		
Мярка 4.1. Създаване на благоприятна среда за развитие на туристически бизнес		
Съкращаване на сроковете за издаване на необходимите документи за разкриване на туристически обекти	Брой съкратени срокове	2014-2016
Предоставяне на консултации и информация за развитието на сектора	Брой консултации	Текущ
Мярка 4.2. Гарантиране на участието на бизнеса в планирането и развитието на дестинацията		
Подобряване на процесите на планиране в туризма на ниво дестинация	Брой партньори, участвали в процеса на планиране	Текущ
Подобряване на отчетността относно развитието на сектора и разходването на средствата от туристическия данък	Брой отчети и доклади	Текущ
<u>Приоритет III - Подобряване на базовата и туристическата инфраструктура и развитие на екологосъобразен туризъм</u>		
СЦ 1. Изграждане и поддръжка на туристическа инфраструктура		
Мярка 1.1. Изграждане на посетителски центрове, туристически информационен център, етнографски комплекси, музеи и др.	Брой изградени съоръжения	2017-2020

СТРАТЕГИЯ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА ДЕВИН 2014-2020

Мярка 1.2. Изграждане и маркиране на екопътеки, велопътеки, изграждане на паркинги, обществени тоалетни, детски площадки и др.	Брой съоръжения	Текущ
Мярка 1.3. Осигуряване на зони със свободен безжичен интернет достъп в населените места	Брой зони	2014-2016
СЦ 2. Социализиране на природни и културни обекти с туристически потенциал		
Мярка 2.1. Социализиране на нови обекти с потенциал	Брой обекти	2014-2016
Мярка 2.2. Качествена поддръжка на вече социализираните обекти – пещери, ЗМ, ПЗ и др.	Брой обекти	Текущ
Мярка 2.3. Осигуряване на достъп до природните забележителности за възрастни и хора с увреждания	Брой обекти с достъп за възрастни и хора с увреждания	Текущ
СЦ 3. Изграждане/ремонт на базова инфраструктура и подобряване на околната среда в населените места в община Devin		
Мярка 3.1. Изграждане/рехабилитация на пътни и мрежи	Км изградени / рехабилитирани мрежи	Текущ
Мярка 3.2. Редовно сметосъбиране и почистване на населените места	Брой незаконни сметища	Текущ
Мярка 3.3. Опазване и ефективно използване на водните ресурси	Км новоизградени / рехабилитирани ВиК мрежи; Брой рехабилитирани язовирни стени; Брой изградени пречиствателни съоръжения за питейни и отпадни води; Брой реновирани/ново изградени басейни/бани/чешми за ползване	Текущ

СТРАТЕГИЯ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА ДЕВИН 2014-2020

	на минерална вода	
Приоритет IV. Създаване на подходящи управленски и организационни структури за управление на туристическата дестинация		
СЦ 1. Подобряване на информационната основа на туризма – статистика, проучвания, анализи, прогнози		
Мярка 1.1. Въвеждане на съвременни методи за събиране, обработка, анализиране и популяризиране на данните за развитието на сектора		
Поддържане на точна статистика относно развитието на сектора – инвестиции, печалби, престой на туристите, реализирани нощувки, потребявани услуги, приходи и т.н.	Брой доклади и анализи	Текущ
Регулярно събиране на информация за броя на туристите, националност, предпочитания и др. за опознаване вкусовете на потребителите с цел задоволяване на техните потребности	Брой проучвания и анализи	Текущ
Разработване на прогнози за развитието на сектора с цел туширане на негативни тенденции и максимизиране на положителните	Брой прогнози	Текущ
СЦ 2. Повишаване на капацитета на общинска администрация за планиране и управление на туристическите дейности		
Мярка 2.1. Провеждане на обучения по мениджмънт в туризма, стратегическо планиране, връзки с обществеността, търговски умения, статистически методи, провеждане на проучвания, анализи и прогнози др.	Брой проведени обучения и брой обучени кадри	2014-2016
Мярка 2.2. Обмяна на опит с общински администрации от изявени туристически дестинации	Брой проведен обмен	Текущ
Мярка 2.3. Международно сътрудничество - обмен на кадри, участие в семинари, форуми и пр.	Брой участия, брой обменени кадри	Текущ
СЦ 3. Подобряване на партньорството и комуникацията между заинтересованите		

страни		
Мярка 3.1. Сътрудничество с национални и регионални власти и органи		
Участие в сдружения и асоциации на общини, вкл. на общините, развиващи туризъм	Брой участия	Текущ
Задълбочаване на партньорските взаимоотношения с областна администрация Смолян и общинските администрации на съседните общини и участие и подкрепа за регионални събития и изяви	Брой партньорства и съвместни прояви	2014-2016
Мярка 3.2. Сътрудничество между администрацията, бизнеса и неправителствения сектор		
Провеждане на редовни заседания на КСТ, планиране и реализиране на мерки, способстващи за развитието на сектора	Брой заседания	Текущ
Подобряване на отчетността на работата на КСТ	Брой публични обсъждания на отчетите	Текущ
Мярка 3.3. Участие на бизнеса и неправителствения сектор в управлението на дестинацията		
Провеждане на регулярни форуми и срещи по проблемите на туризма и предприемане на конкретни действия за преодоляване на набелязаните проблеми	Брой форуми и срещи	Текущ
Извършване на ежегодна оценка на изпълнението на Програмата за туризъм и нейното обсъждане	Брой участници в обсъждането на годишния отчет	Текущ
Съвместно планиране на мерките и дейностите в сферата на туризма, за които ще се търси финансиране от бюджета на общината или от донорски програми	Брой реализирани съвместни дейности и проекти	Текущ

11. ИЗТОЧНИЦИ НА ФИНАНСИРАНЕ

Финансирането на стратегическите дейности по проекти от Програмата ще се извършва по различни фондове и финансови източници. Сред тях приоритетно въздействие и място имат механизмите за финансиране на проекти по оперативните програми на структурните фондове на ЕС.

Какво представляват структурните фондове на ЕС и кои са Оперативните програми за България през периода 2014 – 2020 г., които ще са от значение за реализирането на настоящата Стратегия:

- ⊕ **Европейският фонд за регионално развитие** – най-важният инструмент за провеждането на общата регионална политика. Средства от този фонд се използват главно в национални програми за стимулиране на развитието чрез безвъзмездни субсидии;
- ⊕ **Европейският социален фонд** – финансира мерки, подпомагащи социалната политика. Финансирането по фонда конкретно допринася за улесняване на достъпа до пазара на труда и осигуряване на равни възможности на пазара на труда;
- ⊕ **Кохезионният фонд** – финансира изграждането на транспортна и екологична инфраструктура в държавите членки с БВП, по-нисък от 90% от средния в ЕС;
- ⊕ **Европейски земеделски фонд за развитие на селските райони** - финансира националните програми на страните членки за развитие на селските райони. Това е фондът, който субсидира инвестиции в земеделието, преработвателната промишленост, горската индустрия. В селските общини фондът подкрепя проекти за подобряване на инфраструктурата, за стартиране на малък бизнес, за селски туризъм и други алтернативни дейност.

Стратегическите документи, на базата на които се получават средства от структурните инструменти, са Оперативните програми. Те адресират основните проблеми в социално-икономическото развитие, като по своята същност представляват правителствената политика за тяхното разрешаване в рамките на приоритета на програмата.

Оперативни Програми (ОП) от значение за фокуса на „Стратегията за устойчиво развитие на туризма в община Devin 2014-2020 г.“ са:

ОП „Региони в растеж“ (ОПРР); ОП „Иновации и конкурентоспособност“ (ОПИК); ПО „Развитие на човешките ресурси“ (ОПРЧР); ОП „Наука и образование за интелигентен растеж“ (ОПНОИР); ОП „Добро управление“ (ОПДУ); ОП „Околна Среда“ (ОПОС); ОП „Административен Капацитет“; Програма за развитие на селските райони (ПРСР).

Конкретни указания и изисквания за участие по проекти по структурните фондове на ЕС и какви проекти се финансират, се публикуват периодично на Интернет-страниците на съответните оперативни програми и Интернет Портала за структурните фондове на ЕС и програмите/проектите по тях (виж Източници на информация в Приложение 1).

12. УПРАВЛЕНИЕ НА ПРОЕКТИТЕ

Управлението на проектите се осъществява от ръководител проект и екип експерти от общината с техническа и финансова компететност за съответната дейност. Изпълнението на проектите от Програмата включва следните етапи:

- Ⓢ Подготовка на подробни проектни фишове за всяка дейност от Програмата, включващи:
 - ↪ Обща и специфични цели на проекта
 - ↪ Списък на планираните дейности по проекта
 - ↪ План-график на изпълнение на дейностите по проекта
 - ↪ Планиран бюджет за всяка от дейностите, конкретни източници на финансиране
 - ↪ Подробни индикатори и очаквани резултати от проекта
 - ↪ Организация на изпълнение на проекта - Екип за изпълнение на проекта, изпълнители на отделните дейности

Препоръчва се използването на подхода на логическата матрица. Тази информация ще бъде използвана при кандидатстване за финансиране в съответствие с конкретните изисквания на съответния донор.

- Ⓢ Запознаване с критериите за участие и конкретните изисквания на конкретните финансови възможности, предоставени от различни донори и подготовка на Формуляр за участие
- Ⓢ Сключване на договор за финансиране
- Ⓢ Осъществяване на наблюдение и оценка на изпълнението на конкретния проект

Наблюдението представлява систематично набиране на информация за прогреса на проекта. Оценката представлява анализ на тази информация с цел усъвършенстване на стратегията и в крайна сметка – максимизиране на ефекта от тези мерки.

За тази цел се препоръчва въвеждането на формализирана система за наблюдение, включваща наръчник за осъществяване на наблюдението, информационни формуляри, така също и в електронен вид – информационна система/база данни.

Наблюдението и оценката се извършват според индикаторите, най-общо посочени в Програмата и конкретизирани при подробната разработка на всеки отделен проект.

Набирането на информация се осъществява чрез преглед на документация – техническа и финансова, посещения на мястото на изпълнение, срещи и интервюта.

- Ⓢ Внедряване и популяризиране на резултатите от съответния проект
- Ⓢ Актуализация на базата данни и информационната система

13. ОЦЕНКА НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО И АКТУАЛИЗАЦИЯ НА ПРОГРАМНО НИВО

За целите на осъществяване на оценка и актуализация на стратегическите цели на Програмата се предлага разширяването на правомощията на Консултативния съвет по туризъм с функции за наблюдение и оценка на изпълнението на основните цели, приоритети, мерки и финансиране по Програмата и включването на тези въпроси в дневния ред на редовните заседания. Тази дейност може да бъде подпомагана от провеждане на периодични форуми за обсъждането на целите, приоритетите и мерките и с други заинтересовани страни.

ПРИЛОЖЕНИЕ 1

Нормативна и информационна основа

Ⓢ Международни норми

- ↗ Дневен ред за устойчив и конкурентноспособен Европейски туризъм, Европейска комисия, 2007
- ↗ Световен кодекс на етиката в туризма, 1999
- ↗ Доклад на групата за устойчивост на туризма „Действия за по-устойчив европейски туризъм“, февруари 2007 г.
- ↗ Стратегия „Европа 2020“ на ЕС;
- ↗ Териториален дневен ред на ЕС 2020;

Ⓢ Национално законодателство

- ↗ Закон за туризма
- ↗ Закон за местното самоуправление и местната администрация
- ↗ Закон за устройство на територията
- ↗ Закон за опазване на околната среда
- ↗ Закон за паметниците на културата и музеите
- ↗ Закон за закрила и развитие на културата
- ↗ Закон за защитените територии
- ↗ Закон за регионалното развитие
- ↗ Закон за местните данъци и такси
- ↗ Закон за защита на потребителите и за правилата за търговия
- ↗ Закон за общинските бюджети
- ↗ Закон за здравето
- ↗ Проект на закон за пещерите
- ↗ Наредба за категоризиране на местата за настаняване и заведенията за хранене и развлечения
- ↗ Наредба за организацията на единната система за туристическа информация
- ↗ Наредба за изискванията към персонала на туроператори или туристически агенти
- ↗ Наредба за условията и реда за сключване на задължителна застраховка, покриваща отговорност на туроператора
- ↗ Тарифа за таксите, които се събират по Закона за туризма

Ⓢ Национални и регионални стратегически и планови документи

- ↗ Национална стратегия за устойчиво развитие на туризма в Република България, 2009 – 2013 г.
- ↗ Стратегическа рамка на Национална програма за развитие на Р България: България 2020;
- ↗ Стратегия за устойчиво развитие на туризма в България, Хоризонт 2030
- ↗ Стратегия за бранд България

СТРАТЕГИЯ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА ДЕВИН 2014-2020

- ↗ Европа 2020: Национална програма за реформи;
- ↗ Регионален план за развитие на Южен централен район 2014-2020 г.;
- ↗ Областна стратегия за развитие на Област Смолян 2005 - 2015 г.
- ↗ Доклад за междинна оценка на Областна стратегия за развитие на Област Смолян 2005 - 2015 г.;
- ↗ Националната стратегия за регионално развитие 2012-2022 г.
- ↗ Националната програма за реформи на Република България за периода 2012-2020 г.;
- ↗ Конвергентната програма на Република България за периода 2012-2015 г.;
- ↗ Националната стратегия за регионално развитие на Република България 2011-2015 г.;
- ↗ Актуализиран документ за изпълнение на Националната стратегия за регионално развитие на Република България 2011-2015 г.;
- ↗ Национална концепция за пространствено развитие за периода 2013-2025 г.;
- ↗ Актуализиран документ за изпълнение на Регионалния план за развитие на Южен централен район 2011-2013 г.;
- ↗ Проект на Регионален план за развитие на Южен централен район за периода 2014 – 2020 година;
- ↗ Проект на Областна стратегия за развитие на област Смолян за периода 2014 – 2020 година;
- ↗ Единен Регистър на категоризираните туристически обекти

Ⓢ Общински документи

- ↗ Общински план за развитие на Община Devin, 2007 – 2013 г.
- ↗ Стратегия за развитие на туризма в Община Devin, 2007 – 2013 г.
- ↗ Междинна оценка на изпълнението на ОПР 2007-2013 г.
- ↗ Годишни доклади за наблюдение изпълнението на Общинския план за развитие 2007 – 2013 година;
- ↗ Програма за управление на отпадъците в община Devin 2005-2015 г.
- ↗ Културен календар на община Devin, 2014 г.
- ↗ Концепция за развитие на туристически продукт „Боатствата на западни Родопи”
- ↗ Други програмни и стратегически документи, предоставени от Възложителя.

Ⓢ Проучвания

- ↗ Проучвания на чуждестранните посетители в България, специализиран туризъм, 2010 г., извършено по поръчка на МИЕТ
- ↗ Проучване сред българските туристи, извършено през 2010 г. по поръчка на МИЕТ
- ↗ Доклади от проучванията, проведени на 10-те генериращи пазара на България
- ↗ Собствено анкетно проучване

Ⓢ **Статистически данни**

- ↗ Данни на НСИ
- ↗ Данни на ТСБ – Смолян
- ↗ Данни на „Дирекция Европейски фондове и програми, туризъм и хуманитарни дейности“ община Devin

Ⓢ **Използвана литература**

- ↗ Tourism: A Community Approach, авт. P. Murphy, изд. Routledge
- ↗ Introduction to Tourism, авт. L. Lickorish, C. Jenkins, изд. Elsevier
- ↗ Planet Geography, авт. S. Codrington, изд. Solid Star Press
- ↗ Global Tourism, авт. W. Theobald, изд. Butterworth-Heinemann
- ↗ Tourism Impacts, Planning and Management, авт. P. Mason, изд. Butterworth-Heinemann
- ↗ The concept of tourism area cycle of evolution: implications for management of resources, авт. R. W. Butler, публ. Canadian Geographer

Ⓢ **Уеб-сайтове**

<http://www.unwto.org> – Световна туристическа организация
<http://www.tourism.government.bg/> - Държавна агенция по туризъм
<http://www.devin.bg/> - Община Devin
<http://zapadnirodopi.com/> - Туристически портал за Западни Родопи
<http://www.eufunds.bg> – Структурни фондове на ЕС
<http://www.bgregio.eu/> - ОП „Регионално развитие“
<http://eufunds.bg/index.php?cat=25/> - ОП “Развитие на човешките ресурси”
<http://eufunds.bg/index.php?cat=22/> - ОП “Развитие на конкурентноспособността на българската икономика”
<http://eufunds.bg/index.php?cat=52/> - ОП “Административен капацитет”
<http://www.eufunds.bg/?cat=23/> - ОП “Околна среда”
<http://optransport.bg/> - ОП „Транспорт”
<http://www.minfin.bg/bg/page/365> - ОП „Техническа помощ”
<http://www.mzh.government.bg/article.aspx?rmid=363&id=363&lang=1&lmid=0> - Програма за развитие на селските райони

СПИСЪК НА ТАБЛИЦИТЕ И ФИГУРИТЕ

Таблица 1 ЕКАТТЕ	19
Таблица 2 Климатична характеристика на община Девин	22
Таблица 3 Народни занаяти на територията на община Девин	30
Таблица 4 Население по възраст в градове и села през 2010, 2011, 2012 г. на територия на община Девин	36
Таблица 5 Население по степен на завършено образование към 2011 г.	37
Таблица 6 Места за настаняване на територията на община Девин	39
Таблица 7 Заведения за хранене и развлечения на територията на община Девин..	40
Таблица 8 Брой стопански единици и приходи от дейността на стопанските единици от Община Девин за 2012 г.	43
Таблица 9 Дял на заетите в сектор туризъм 2011-2012 г.	44
Таблица 10 Брой места за настаняване, реализирани нощувки и приходи от тях в област Смолян и община Девин през 2011 г.	48
Таблица 11 Състояние на туристическия сектор в община Девин през 2010-2011 г. (Брой места за настаняване, налична леглова база, брой пренощували лица, брой реализирани нощувки, приходи от нощувки и използваемост на легловата база)	48
Таблица 12 Справка за броя реализирани нощувки в СПА хотелите в община Девин, по месеци за 2013 г.	49
Таблица 13 Дял на СПА хотелите в броя на леглата и в броя на реализираните нощувки през 2013 г.	50
Таблица 14 Области в туристическото предлагане, нуждаещи се от подобрене ...	51
Таблица 15 Позиции на туристическите продуктови линии на община Девин спрямо фазите на жизнения цикъл	57
Таблица 16 Целеви пазари за България	61
Таблица 17 Формиране на целеви пазари за община Девин.....	62
Таблица 18 SWOT анализ	68
Таблица 19 Приоритети, мерки, индикатори, срокове	78
Фигура 1 Положителни въздействия на туризма	16
Фигура 2 Отрицателни въздействия на туризма.....	16
Фигура 3 Възрастова структура на населението	36
Фигура 4 Структура на приходите от туризма в община Девин през 2010 г.	44
Фигура 5 Приходи от туристически данък	45
Фигура 6 Размер на годишната работна заплата за заетите в сектор туризъм през 2011 г. и 2012 г.	46
Фигура 7 Брой на туристите в община Девин за периода 2009-2013 г.	46
Фигура 8 Реализирани нощувки в община Девин 2010-2013 г.	47
Фигура 9 Видове туризъм с потенциал за успешно развитие в община Девин	52
Фигура 10 Националност на туристите в община Девин, 2010-2011 г.	60
Фигура 11 Брой на британските туристи в България 2008-2011 г.	65